

Årsrapport 2017

PenSam Holding A/S | CVR-nr. 12 62 95 32 | Hjemsted Farum

PenSam Holding A/S

Jørgen Knudsen Vej 2
3520 Farum

Tlf. 44 39 39 39
Fax 44 39 39 40

pensam@pensam.dk
www.pensam.dk

CVR-nr. 12 62 95 32
Hjemsted Farum

Indholdsfortegnelse

1. Pension på dagsordenen	4
2. Formål	6
3. PenSam's strategi 2020	8
4. Kunden i centrum	10
Ledelsesberetning	
5. PenSam gruppen	12
6. Årets resultat PenSam Holding koncernen	16
7. PenSam's historie og koncernstruktur	20
8. Selskabsledelse	22
9. Samfundsansvar	26
10. Ledelse og revision	28
11. Ledelseshverv mv.	30
Årsregnskabet	
12. Ledelsespåtegning	32
13. Intern revisors revisionspåtegning	34
14. Den uafhængige revisors revisionspåtegning	36
15. Resultatopgørelse	40
16. Balance	42
17. Egenkapitalopgørelse	44
18. Noter	46

Pension på dagsordenen

Danskernes pensioner var højt på den politiske dagsorden i 2017. Det har sat sit præg på PenSam's arbejde. For når vi skal indfri vores kundeløfte og være der for vores kunder, når de har brug for det, så gælder det ikke mindst, når rammelovgivningen for pensionsområdet bliver ændret. I 2017 var der pensionsreform på den politiske menu, så derfor stod PenSam klar ved bordet.

Det danske pensionssystem er kendt som verdens bedste pensionssystem. Den flotte titel skyldes ikke mindst, at man med den danske model sikrer alle på arbejdsmarkedet en pensionsopsparing – også mennesker med lave indkomster. Det er en egenskab, vi skal passe på. Men vi skal også passe på, at personlig opsparing af små midler ikke spises op af modregning på andre offentlige ydelser. Og derfor har vi fra PenSam fokuseret særlig på, at pension fortsat kan svare sig – også når tallene på lønsedlen ikke er blandt de allerstørste. Det har vi gjort gennem solide beregninger, direkte kontakt med politikere og den øvrige branche samt aktiv omtale af nogle af de udfordringer, PenSam's kunder kan blive mødt af.

I starten af 2018 nåede et politisk flertal i Folketinget til enighed om en pensionsreform, og PenSam's argumenter om rimelighed overfor de laveste indkomster blev i væsentlig grad imødekommet. Det er vi tilfredse med, og der er nu skabt klarhed om, at pensionsopsparing kan betale sig både for den enkelte og samfundet.

På de indre linjer blev 2017 året, hvor den samlede 2020-strategi for PenSam for alvor fik luft under vingerne. Grundlæggende handler den om at levere gode løsninger til vores kunder med en rationel og effektiv administration.

Det er i 2017 kommet til udtryk med en pensionsforretning i fortsat vækst, hvor de samlede investeringsaktiver steg med 6% i forhold til sidste år. Samtidig fastholder vi de gode investeringsresultater med et samlet afkast på 7,6 mia. kr., eller 6,2%. Endelig følger vi i 2017 vores målsætning om at reducere omkostningerne yderligere. I 2017 nåede vi sågar en smule foran planen med en gennemsnitlig omkostning for den enkelte kunde på 454 kr. Det er tilfredsstillende, at vi leverer billigere løsninger til kunderne, og i særdeleshed at vi gør det gennem en mere rationel og effektiv indretning, ikke bare ved isolerede besparelser.

Netop i den ånd har et af årets helt store initiativer i regi af strategi 2020, været arbejdet med transformationen til en IT branche-industrielløsning. Sammen med en rationel produktindretning, de fortsat gode investeringsafkast og faldende omkostninger betyder det, at vi kan tilbyde omkostningseffektive pensionsløsninger til vores kunder. For når vi leverer gode investeringsafkast samtidig med, at omkostningerne reduceres efter planen, betyder det i sidste ende, at flere penge går direkte retur til kunderne. Vores kunder kvitterede heldigvis allerede for indsatsen, da de i efteråret sendte os af sted som "årets højdespringer" på branchens image-måling.

Tilvalgsforretningerne, PenSam Forsikring og PenSam Bank, har haft et fornuftigt 2017. I PenSam Forsikring har der grundlæggende været en positiv udvikling med en flot vækst af kunder på skadesprodukter. PenSam Bank opnår et acceptabelt resultat i 2017. Væsentlige ledelsesmæssige ændringer samt organisations- og produktmæssige tiltag i slutningen af året giver grund til at tro på en positiv udvikling i 2018. Kunderne er fortsat meget tilfredse, hvilket har ført til topresultater for begge tilvalgsforretninger, når der måles på tværs i branchen for tilfredshed.

Endelig blev det også i 2017, at der for alvor blev tændt op under de sociale digitale medier. Det skete ikke mindst på Facebook, hvor vi med over 15.000 følgere blev Danmarks største arbejdsmarkedspensionsselskab på denne platform, og hver dag får meget ud af den direkte dialog med vores kunder.

I 2018 vil vi fortsætte den gode dialog med vores kunder – både digitalt og "i virkeligheden". Det gælder ikke mindst den aktive involvering af PenSam's forbrugergruppetemokrati. I fællesskab kan vi sikre de bedste løsninger for FOA-faggrupperne, så PenSam's kunder får mest mulig kvalitet for pengene.

Torsten Fels
Adm. direktør

Formål

PenSam's kerneforretning er at levere arbejdsmarkedspensioner til FOAs faggrupper. Det gælder lønmodtagere, der udfører kerneopgaver i det danske velfærdssamfund, primært i kommuner, men også i regioner og i private virksomheder. Med henblik på at skabe overblik og gunstige rammer for en samlet hverdagsøkonomi tilbyder PenSam også målrettede bank- og forsikringsprodukter til vores pensionskunder og deres familier.

I PenSam handler det om at skabe økonomisk overskud til vores kunder: Man er dækket, hvis man bliver syg, nedslidt, kommer til skade eller mister arbejdsevnen. Hvis man dør, er de pårørende sikret et økonomisk fundament at komme videre på. Og når man bliver gammel, vil man have en fornuftig opsparing, som giver et større økonomisk spillerum i den tredje alder.

Gennem hele livet kan PenSam's kunder have overblik og handlefrihed i hverdagsøkonomien i en billig og overskuelig bank og med adgang til målrettede forsikringsprodukter.

400.000 lønmodtagere i FOAs faggrupper har en arbejdsmarkedspension, et engagement i PenSam Bank eller en forsikring i PenSam Forsikring. Her gør PenSam en forskel med PenSam Holding som det klare samlingspunkt, der sætter rammer og mål.

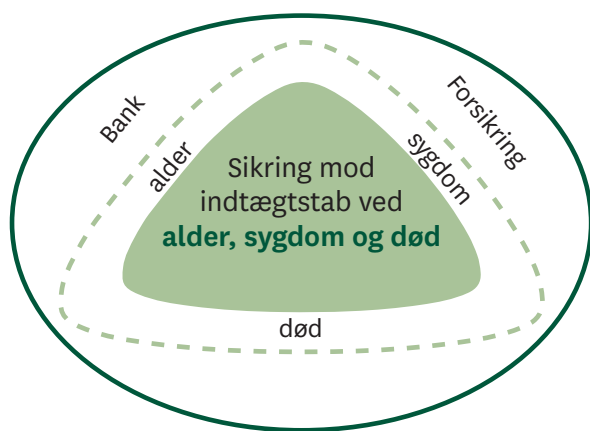
PenSam's strategi 2020

PenSam's indsats er forankret i en samlet strategi på tværs af forretningsområder, der ser på PenSam som en helhed. Det sikrer, at det er kunderne - FOAs faggrupper - der danner udgangspunktet på tværs af PenSam gruppen. Arbejdet med strategien er forankret i PenSam Holding, der er garant for det tværgående perspektiv.

PenSam gruppen er betegnelsen for PenSam Holding koncernen og Pensionskassen PenSam

Arbejdsmarkedspensioner er PenSam's eksistensberettigelse

Med strategi 2020 fastslås, at PenSam's eksistensberettigelse er at levere arbejdsmarkedspensioner til FOAs faggrupper. 98,5% af PenSam's forretningsvolumen er således forankret i arbejdsmarkedspensionsordningerne, og mere end 95% af kunderne har alene engagementer her.

Arbejdsmarkedspension med udgangspunkt i kunden

Med udgangspunkt i PenSam's eksklusive kundegruppe og i respekt for den primære forretning skaber kundeløftet fundamentet for indsatsen frem mod 2020:

”Vi er pensionsselskabet du kan regne med, og som er der, når du har brug for det.”

For at realisere kundeløftet opstiller Strategi 2020 en række centrale principper, der danner retning for den konkrete udlevelse.

Principperne er:

- **Kundeværdiprincippet.** PenSam er til stede i de særlige væsentlige situationer, hvor det gør en forskel og giver særlig værdi for kunden.
- **Segmenteringsprincippet.** PenSam prioriterer at være målrettet tilstede for de kunder, der har et aktivt kundeforhold.
- **Guideprincippet.** PenSam's mål er altid at sikre, at kunderne stilles bedst muligt. Det indebærer, at vi gennem rådgivning anbefaler vores kunder den bedste løsning uafhængigt af, hvor denne er forankret.

Styrket kundeværdi gennem målrettede bank- og forsikringstilbud

PenSam omfatter med bank og forsikring også to tilvalgsforretninger, der skaber økonomisk værdi for den særlige kundegruppe; FOAs faggrupper. De udfører opgaver ad to spor. Dels understøtter de vigtige elementer i de kollektive arbejdsmarkedspensionsprodukter gennem outsourcete aktiviteter, og dels tilbyder de individuelle bank- og forsikringsprodukter.

For at understøtte realiseringen af kundeløftet opstiller Strategi 2020 også for tilvalgsforretningerne en række centrale principper.

De er:

- **Rationalitetsprincippet:** Det indbefatter, at outsourcing til tilvalgsforretninger altid skal stille kunden mindst ligeså godt, som når aktiviteten bibeholdes i pensionselskabet.
- **Rentabilitetsprincippet:** Tilvalgsforretningerne skal altid være rentable for den eksklusive kundegruppe, så det forbliver gode forretninger for kollektivet.
- **Relevansprincippet:** Tilvalgsforretningernes produkter skal forankres i en tydelig relevans for den eksklusive kundegruppe og underbygge kollektivet.

Principperne udtrykkes direkte i en række klare 2020-målsætninger for såvel kerneforretningen som de tilvalgte forretningsområder. Målene for kerneforretningen betoner vigtigheden i at levere et målrettet omkostningseffektivt kundeværditilbud med høj forrentning til den eksklusive kundegruppe. Målene for tilvalgsforretningen lægger vægt på at levere et relevant produkt for individet, som samtidig er rentabelt for kollektivet.

Strategien er forankret i PenSam Holding

Strategien for PenSam anlægger således et samlet rationelt helhedsperspektiv på PenSam's aktiviteter med udgangspunkt i kunden og dermed kundeløftet, der rækker udover en mere snæver juridisk fortolkning af selskabsstrukturen. Det er således med dette rationale, at det konkrete arbejde med strategien forankres, udleveres og udvikles i regi af PenSam Holding med henblik på at skabe yderligere gevinster for kunderne i overensstemmelse med de overordnede principper.

Kunden i centrum

I 2017 har Strategi 2020 sat den fælles retning for hele PenSam. På tværs af alle forretningsområder i PenSam har det således været udlevelsen af kundeløftet, der har været den samlende fællesnævner, både i handlingsplaner og for den enkelte medarbejder.

Kundeløftet har konkret betydet en ny tilgang til kundedialogen. Det kommer bl.a. til udtryk i den skriftlige dialog med kunderne og tillige ned i en styrket telefonisk betjening. Det er også afspejlet i den vægt, der er blevet lagt på det aktive medlemsdemokrati i PenSam's forbrugergrupper med mere end 20 velbesøgte møder. Og det er afspejlet i den aktive direkte dialog PenSam har initieret med kunderne på de sociale medier. PenSam nåede i løbet af 2017 mere end 15.000 følgere på Facebook og blev således Danmarks største arbejdsmarkedspensionselskab på denne platform.

Det kommer også til udtryk i indsatsen for sundhed og forebyggelse. I 2017 har alle aktive kunder kunne teste sig selv på nettet i PenSam's "Sundhedskompasset". Sundhedskompasset er udviklet i samarbejde med FOA og giver for den enkelte kunde et personligt billede af den enkeltes sundhed inden for både livsstil, fysisk og mental sundhed. Det giver PenSam mulighed for at vejlede den enkelte kunde med målrettede tilbud fra kommuner og regioner. 6.500 kunder havde ved årets udgang benyttet testen.

Kunderne kvitterer for udlevelsen af kundeløftet på tværs af forretningsområder. Således blev PenSam "årets højdespringer" i den årlige branchemåling fra Loyalty Group, der måler pensionskundernes tilfredshed med deres pensionselskab. Tilsvarende scorede både PenSam Bank og PenSam Forsikring helt i top i de respektive branchemålinger fra EPSI for hhv. bank- og forsikringsbranchen.

PenSam gruppen

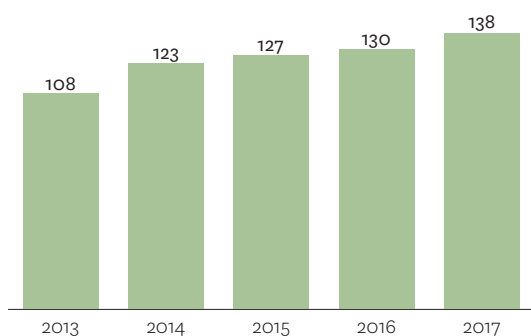
Pensionsforretningen

Ved udgangen af 2017 havde 400.000 danskere en arbejdsmarkedspension i PenSam Liv og Pensionskassen PenSam. I dag er pensionskassen en afviklingskasse, og der er ikke optaget nye medlemmer siden 1990, hvor alle indbetalinger ophørte. Alle efterfølgende indbetalinger er foretaget til en pensionsordning i PenSam Liv. 90% af pensionskassens medlemmer har i dag således en pensionsordning i PenSam Liv.

PenSam gruppen er betegnelsen for PenSam Holding koncernen og Pensionskassen PenSam

Pensionsforretningen er i vækst og målt over de seneste 5 år, er investeringsaktiverne vokset med 30 mia. kr. svarende til 28%.

Investeringsaktiver (mia. kr.)

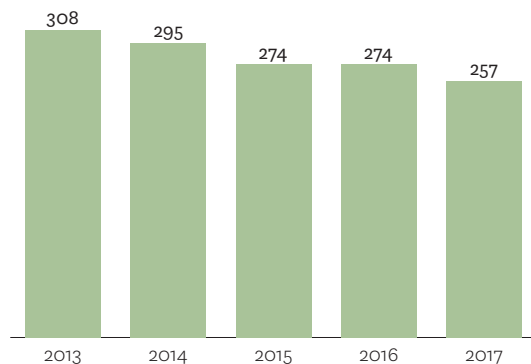
PenSam gruppen fortsætter med at levere gode investeringsresultater i pensionsforretningen. De positive resultater underbygges i 2017 med et samlet afkast på 7,6 mia. kr. svarende til en afkastprocent på 6,2%.

I 2017 blev de samlede pensionsindbetalinger på 5.542 mio. kr., heraf udgjorde løbende præmier 5.145 mio. kr., engangsoverførsler og indskud udgjorde 397 mio. kr. Der er stadig flere fra FOAs faggrupper, som vælger at samle deres pensionsopsparring i PenSam gruppen.

I 2017 modtog PenSam gruppens kunder samlet 3.213 mio. kr. i alders- og førtidspensioner.

PenSam gruppen vil være omkostningseffektiv og konkurrencedygtig i forhold til administration af pensionsordninger. Det skal ske gennem en mere rationel og effektiv indretning, ikke bare ved isolerede besparelser.

Administrationsomkostninger (mio. kr.)

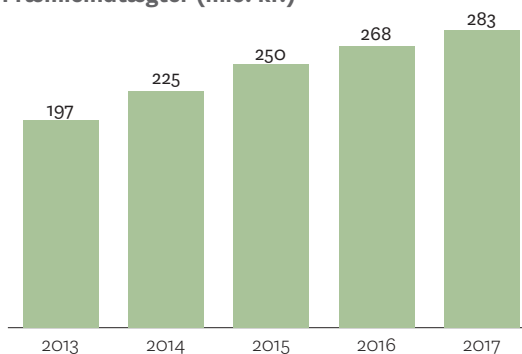
De samlede administrationsomkostninger udgør 257 mio. kr. og er faldet 17 mio. kr. Denne udvikling er baseret på gennemførte effektiviseringer og er de første resultater af den strategiske beslutning om outsourcing af IT-drift og udvikling til KMD.

Udvalgte regnskabsoplysninger 2017

(mio. kr.)	Pensionskassen PenSam	PenSam Liv	Pensions- forretning i alt
Præmieindtægter	-	5.542	5.542
Udbetalinger	941	2.272	3.213
Administrationsomkostninger	25	232	257
Investeringsaktiver	26.425	111.741	138.166
Afkast i %	3,7	6,8	6,2
Afkastprocent (officielt nøgletal), %	3,6	6,9	-
Egenkapitalforrentning, %	-10,3	4,7	-

Forsikringsforretningen

PenSam Forsikring tilbyder produkter til arbejdsmarkedspensionsordningerne, som primært omfatter forsikring ved visse kritiske sygdomme. Herudover tilbydes forsikringsprodukter til konkurrencedygtige priser, der forbedrer hverdagsøkonomien for PenSam's kunder. De individuelle produkter er traditionelle skadesforsikringer som indbo-, auto- og husforsikringer mv.

*PenSam Forsikring***Præmieindtægter (mio. kr.)**

Præmieindtægter og erstatninger udgør hhv. 283 mio. kr. og 241 mio. kr. i 2017. Combined ratio udgør 102,4% og er steget ift. 2017, hvor den udgjorde 98,5%.

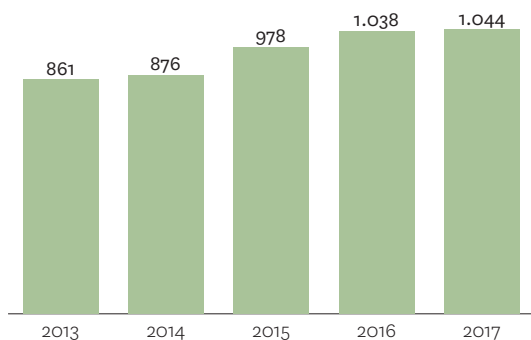
Udvalgte regnskabsoplysninger

(mio. kr.)	2017	2016
Præmier	283	268
Erstatningsudgifter	241	217
Combined Ratio	102,4	98,5
Egenkapitalforrentning, %	-4,3	3,8

Bankforretningen

PenSam Bank tilbyder opsparingsprodukter til arbejdsmarkedspensionsordninger, som for eksempel aldersopsparing og ratepension. Herudover tilbydes prisbillige traditionelle bankprodukter, herunder forbrugs-, bil- og boliglån, der kan forbedre kundernes hverdagsøkonomi.

PenSam Bank
Udlån (mio. kr.)

Der har i perioden 2013-2017 været en gennemsnitlig årlig vækst i udlånet på 5%, og det samlede udlån udgør 1.044 mio. kr.

Bankens udlån omfatter i særlig grad andelsboliglån og forbrugslån.

Udvalgte regnskabsoplysninger

(mio. kr.)	2017	2016
Udlån	1.044	1.038
Forretningsomfang	2.484	2.441
Nedskrivningsprocent, %	0,4	0,3
Egenkapitalforrentning, %	1,5	3,3

Banken har gennemgået en organisatorisk og produktmæssig udvikling i 2017. Dermed har banken et godt udgangspunkt for den videre udvikling.

Årets resultat | PenSam Holding koncernen

Årets resultat før skat og minoritetsinteresser udgør 279 mio. kr. for koncernen mod 675 mio. kr. i 2016. Efter skat og minoritetsinteresser er årets resultat på -65 mio. kr. mod 2 mio. kr. i 2016.

Egenkapitalforrentning efter skat udgør -3% mod en egenkapitalforrentning efter skat ultimo 2016 på 0,1%.

Resultatet er i overensstemmelse med de forventninger, som er udmeldt i halvårsrapporten og anses som acceptabelt i forhold til selskabets forretningsplan.

Resultater og udvikling af de enkelte datterselskaber fremgår af afsnittet 'Udvikling i koncernens aktiviteter' nedenfor.

PenSam Holding, moderselskabet

Resultatet i moderselskabet består af resultat af datterselskaber, administrationsindtægter, administrationsomkostninger samt afkast af øvrige investeringsaktiver.

Årets resultat efter skat er på -65 mio. kr. mod 2 mio. kr. sidste år.

(mio. kr.)	2017	2016
Årets resultat efter skat	-65	2
Investeringsaktiver	2.071	2.137
Egenkapital	2.104	2.169
Egenkapitalforrentning efter skat, %	-3,0	0,1

Solvenskapitalgrundlaget består af egenkapital og overskudskapital, samt fortjenestmargen. Pr. 31.12.2017 udgør solvenskapitalgrundlaget 2.955 mio. kr. mod 3.120 mio. kr. i 2016.

Solvenskapitalkrav udgør 1.615 i 2017 mod 1.812 i 2016. Solvensdækningen udgør ultimo 2017 182,9% mod 172,1% ultimo 2016.

Udvikling i koncernens aktiviteter

PenSam Liv

Årets resultat før skat udgør 73 mio. kr. mod et resultat før skat i 2016 på 53 mio. kr. Resultatet består primært af afkast på egenkapitalens investeringer på 40 mio. kr. samt netto-risikoforrentning på 34 mio. kr.

Egenkapitalforrentning efter skat udgør 4,7% mod 2,6% ultimo 2016.

Resultatet er i overensstemmelse med forventningerne og anses som acceptabelt i forhold til selskabets forretningsplan.

I 2017 har PenSam Liv opnået et investeringsafkast på 6 mia. kr. før pensionsafkastskat i forhold til 7 mia. kr. i 2016. Afkastet svarer til 6,9%.

(mio. kr.)	2017	2016
Årets resultat før skat	73	53
Investeringsaktiver	111.741	102.796
Egenkapital	1.386	1.324
Forsikringsmæssige hensættelser	100.414	92.344
Afkast før skat	6.393	6.776
Egenkapitalforrentning efter skat, %	4,7	2,6

Solvensdækningen udgør 657,0% mod 540,0% i 2016.

PenSam Forsikring

Årets resultat før skat udgør et underskud på 7 mio. kr. mod et overskud på 5 mio. kr. i 2016. Årets resultat er sammensat af et forsikringsteknisk resultat på -6 mio. kr. og et resultat af investeringsvirksomhed på -1 mio. kr.

Egenkapitalforrentningen efter skat udgør -4,3% mod 3,8% ultimo 2016. Resultatet lever ikke op til forventningerne og anses som ikke tilfredsstillende i forhold til selskabets forretningsplan.

Samlet set er bruttopræmierne vokset med 15 mio. kr. i forhold til 2016 svarende til 6%. Stigningen kan primært henføres til de individuelle produkter som følge af øget salg.

Udviklingen i resultatet i forhold til 2016 skyldes primært et negativt afløbsresultat for de kollektive produkter.

(mio. kr.)	2017	2016
Årets resultat før skat	-7	5
Præmieindtægter	283	268
Erstatningsudgifter	241	216
Egenkapital	129	135
Egenkapitalforrentning efter skat, %	-4,3	3,8

PenSam Bank

Årets resultat før skat udgør 5 mio. kr. mod et resultat før skat i 2016 på 11 mio. kr.

Egenkapitalforrentningen efter skat udgør 1,5% mod 3,3% ultimo 2016.

Resultatet er i overensstemmelse med forventningerne og anses som acceptabelt i forhold til selskabets forretningsplan.

Markedsforholdene har ført til en lavere gennemsnitlig udlånsrente, hvilket udfordrer bankens indtjening. Banken har derfor ikke realiseret den ønskede vækst i bundlinje på trods af en stigning i udlånet på 0,5%.

Nettorente- og gebyrindtægter af bankdriften er siden 2016 steget med 5 mio. kr., og der er fortsat en lav nedskrivningsprocent, som for 2017 udgør 0,4%.

(mio. kr.)	2017	2016
Årets resultat før skat	5	11
Udlån	1.044	1.038
Indlån	1.440	1.403
Egenkapital	254	251
Egenkapitalforrentning efter skat, %	1,5	3,3

Bankens kapitalprocent udgør 19,5% mod 19,9% i 2016.

PenSam A/S

Årets resultatet før skat udgør -157 mio. kr. mod et resultat før skat i 2016 på -55 mio. kr.

Egenkapitalforrentningen efter skat udgør -36% mod -10% ultimo 2016.

Underskuddet var forventeligt og kan primært tilskrives beslutningen i 2016 vedrørende outsourcing af IT drift- og udvikling til KMD, som har medført kortere levetider på selskabets nuværende immaterielle anlægsaktiver, og dermed forhøjede afskrivninger.

Resultatet er i overensstemmelse med forventningerne og anses som acceptabelt i forhold til selskabets forretningsplan.

(mio. kr.)	2017	2016
Årets resultat før skat	-157	-55
Nettoomsætning	493	526
Administrationsomkostninger	-650	-583
Egenkapital	281	403
Egenkapitalforrentning efter skat, %	-36	10

Regnskabsmæssige skøn samt usikkerheder ved indregning og måling

Ved udarbejdelse af årsrapporten foretages der i forbindelse med indregning og måling af visse regnskabsposter en vurdering, som omfatter skøn, og er behæftet med en vis usikkerhed.

Der henvises til afsnittet 'Regnskabsmæssige skøn samt usikkerheder ved indregning og måling' under 'Anvendt regnskabspraksis', hvor der er foretaget en særskilt beskrivelse af principper og metoder for fastsættelse af værdierne på de nævnte regnskabsposter. Endvidere er de væsentligste usikkerheder ved måling beskrevet.

Under 'Følsomhedsoplysninger' vises endvidere usikkerheden ved rentændringer, fald i aktiernes og ejendommenes værdi samt påvirkningen ved ændring i vurderingen af dødelighed og invaliditetshyppighed.

Begivenheder efter balancedagen

Der er i tiden fra 31. december 2017 til årsrapportens underskrives ikke indtruffet forhold, som efter ledelsens opfattelse har væsentlig påvirkning på PenSam Holding's økonomiske stilling.

Forventninger til 2018

Koncernens regnskabsmæssige resultat og udvikling i kundernes bonuspotentialer er generelt meget afhængig af udviklingen i investeringsafkastet.

Samlet set forventer PenSam Holding et negativt resultat for 2018. Resultatet er forventeligt og kan henføres til resultatet i PenSam A/S.

PenSam's historie og koncernstruktur

1986

PenSam dannes som et administrationssamarbejde for fire FOA-pensionskasser.

1990

PenSam Holding, PenSam Liv og PenSam Bank stiftes.

1993

PenSam Skade oprettes med det formål at tegne supplerende produkter til arbejdsmarkeds-pensionsordningerne samt personskadeprodukt til FOA-medlemmer.

1994

PenSam Bank udvider forretningsområdet med traditionelle bankprodukter som indlån og udlån til privatkunder.

2006

PenSam Liv køber PMF Pension. Selskabet er et datterselskab til PenSam Liv.

2010

Pensionskassen for trafikfunktionærer ved Hovedstadsområdets Trafikselskab og Pensionskassen for amtsvejmænd m.fl. fusionerer til Pensionskassen for trafikfunktionærer og amtsvejmænd m.fl.

2011

PenSam Forsikring (tidligere PenSam Skade) udvider forretningsområdet med skadesprodukter.

2012

PMF Pension fusionerer med PenSam Liv.

2013

Pensionskassen for sygehjælpere, beskæftigelsesvejledere, plejere og plejehjemsassistenter, Pensionskassen for portører og Pensionskassen for trafikfunktionærer og amtsvejmænd m.fl. fusioneres til Pensionskassen PenSam.

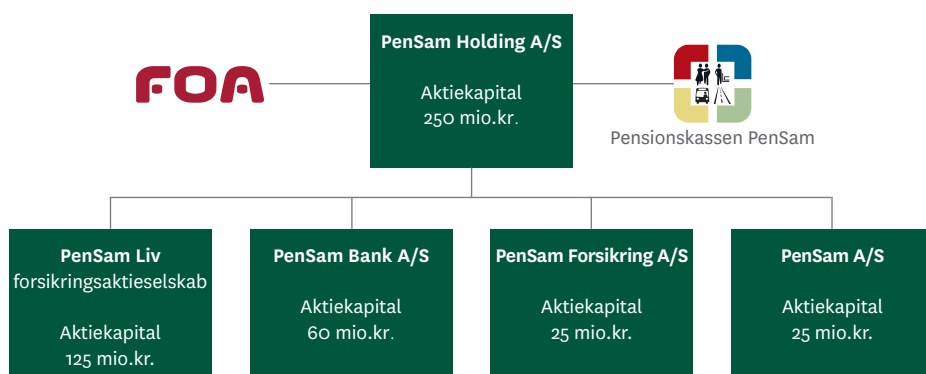
2015

PenSam A/S etableres ved en spaltning af PenSam Liv. PenSam A/S leverer drifts- og udviklingsydelser til selskaberne i PenSam koncernen og Pensionskassen PenSam.

Koncernstruktur

PenSam Holding er ejet af FOA og Pensionskassen PenSam. FOA har bestemmende indflydelse.

Ejerforhold og koncernstruktur fremgår af figuren nedenfor.

Kapitalforeningen PenSam Invest er ejet 100% af PenSam gruppen, og benyttes til PenSam's outsourcete investeringsadministration.

Selskabsledelse

Anbefalinger for god selskabsledelse

God selskabsledelse skaber værdi for koncernen og er medvirkende til at forbedre koncernens forretning til fordel for vores kunder.

PenSam Holding forholder sig løbende til de gældende danske anbefalinger fra Komiteen for god selskabsledelse samt til det af Finansrådet udarbejdede ledelseskodeks. De anbefalinger, som giver mening og skaber værdi for PenSam Holding, anvendes som elementer i ledelsen af koncernen.

En samlet redegørelse kan findes på PenSam's hjemmeside www.pensam.dk/godselskabsledelse.

Ledelsen i PenSam Holding er todelt og består af en bestyrelse og en direktion.

Bestyrelse

Bestyrelsen består af 7 medlemmer, hvoraf to medlemmer er nomineret af FOA, et medlem er nomineret af Pensionskassen PenSam og et medlem er valgt af generalforsamlingen. Derudover er tre medlemmer valgt af medarbejderne i PenSam Holding koncernen.

Bestyrelsesmedlemmerne vælges for en periode på et år. I 2017 var der en udskiftning blandt de medarbejdervalgte bestyrelsesrepræsentanter, hvor Robin Kahr udtrådte af bestyrelsen, mens Rasmus Lau Henningsen indtrådte. Bestyrelsen har afholdt syv bestyrelsesmøder i 2017.

Bestyrelsen fastlægger forretningsmodellen og den overordnede strategi for koncernen. Samtidig har bestyrelsen ansvaret for at ansætte en direktion samt føre tilsyn med, at direktionen varetager sine opgaver tilfredsstillende.

Ledelse af PenSam Holding kræver en bestyrelsessammensætning med brede kompetencer. Det indgår derfor også løbende i bestyrelsens overvejelser, om der er behov for at styrke bestyrelsesmedlemmernes kompetencer. Målet er, at bestyrelsen til enhver tid er i stand til at varetage bestyrelsesopgaverne på kvalificeret og ansvarlig vis.

Bestyrelsen gennemfører årligt en selvevaluering af bestyrelsens kompetencer og samarbejde, ligesom der foretages en årlig evaluering af bestyrelsens samarbejde med direktionen.

Kønsmæssig sammensætning

Det er bestyrelsens væsentligste fokus at sikre de rette kompetencer ved bestyrelsens sammensætning.

PenSam Holding's generalforsamlingsvalgte bestyrelsesmedlemmer udgjorde pr. 31. december 2017 én kvinde og tre mænd og opfylder kravet om en kønsmæssig ligelig fordeling i henhold til Erhvervsstyrelsens vejledning.

Bestyrelsen i PenSam Holding har besluttet ikke at udarbejde en politik for den kønsmæssige sammensætning i de øvrige ledelsesorganer, da der er under 50 ansatte i selskabet, og at der ikke udarbejdes en politik eller opstilles måltal vedrørende den kønsmæssige sammensætning på koncernniveau, da de enkelte datterselskaber tager selvstændig stilling hertil.

PenSam Holding's datterselskaber redegør selv konkret for måltal vedr. den kønsmæssige fordeling i bestyrelsen samt status og forklaring, dersom målet endnu ikke er nået.

Direktion

Direktionen består af adm. direktør Torsten Fels, efter at direktør Benny Buchardt Andersen er fratrådt sin stilling i august 2017. Direktionen har tillige direktions- og bestyrelsesposter i andre selskaber i PenSam gruppen, jf. oplysningerne om 'Ledelseshverv'.

Direktionen skal følge de politikker, retningslinjer og anvisninger, som bestyrelsen har givet. Direktionens ansvar omfatter implementering af den af bestyrelsen fastlagte strategi, selskabets organisation og fordeling af ressourcer samt løbende rapportering om finansielle forhold til bestyrelsen.

Bestyrelsen fastlægger direktionens aflønning og fører løbende tilsyn med dens indsats.

Revision

Koncernens regnskabsaflæggelse og de interne kontroller, som er forbundet med den finansielle rapportering, revideres af en uafhængig, ekstern revisor, som er valgt på koncernens ordinære generalforsamling. Den eksterne revisor varetager aktionærernes og offentlighedens interesser og aflægger rapport til bestyrelsen gennem en skriftlig revisionsprotokol. Ekstern revisor afgiver en påtegning på koncernens årsrapport.

Koncernens interne revisionsfunktion reviderer regelmæssigt koncernens forretningsgange og interne kontroller for at vurdere kvaliteten og hensigtsmæssigheden heraf. Den interne revisionschef afgiver ligeledes en påtegning på koncernens årsrapport. Revisionschefen refererer direkte til bestyrelsen i PenSam Holding. Der er seks ansatte i intern revision, som tillige varetager revision af PenSam gruppens øvrige virksomheder.

Whistleblowerordning

PenSam har en samlet whistleblowerordning for selskaber i PenSam gruppen.

Formålet med whistleblowerordningen er, at medarbejdere via en særlig uafhængig og selvstændig kanal kan indberette overtrædelser eller potentielle overtrædelser af den finansielle lovgivning begået af selskabet – herunder selskabets medarbejdere eller medlemmer af bestyrelsen.

For at understrege uafhængigheden og bedst muligt sikre anonymitet for en mulig whistleblower, har bestyrelserne i PenSam valgt, at whistleblowerordningen skal varetages af en ekstern part. Der har ikke været indberetninger under whistleblowerordningen i 2017.

Aflønningspolitik

Bestyrelsen for PenSam Holding har vedtaget en aflønningspolitik i overensstemmelse med bekendtgørelse om lønpolitik samt oplysningsforpligtelser, som omfatter bestyrelsen, direktionen samt øvrige ansatte, hvis aktiviteter har væsentlig indflydelse på PenSam Holding's risikoprofil. Lønpolitikken kan ses på www.pensam.dk/loenpolitikker.

Det er PenSam Holding's målsætning at ansætte og fastholde de bedst kvalificerede medarbejdere for at sikre, at koncernens opgaver kan løses effektivt og professionelt.

Samtidig ønsker PenSam Holding ikke, at aflønningen skal give incitament til at påføre koncernen en unødvendig risiko. Både bestyrelse, direktion og ledende medarbejdere modtager et fast honorar og er ikke omfattet af nogen former for incitamentsaflønning eller performanceafhængig løn.

Vederlag til bestyrelse, direktion samt ansatte, hvis aktiviteter har væsentlig indflydelse på PenSam Holding's risikoprofil, fremgår af note 9.

Intern kontrol og risikostyring ved regnskabsaflæggelsen

Bestyrelsen og direktionen har det overordnede ansvar for koncernens interne kontrol og risikostyring i forbindelse med regnskabsaflæggelsen. Den interne kontrol og risikostyring er tilrettelagt således, at halvårs- og årsrapporten aflægges i overensstemmelse med lovgivningens krav, og søger, at væsentlige fejl og uregelmæssigheder omkring regnskabsaflæggelsen forebygges eller opdages og korrigeres.

Kontrolmiljø

De væsentlige elementer i kontrolmiljøet er en hensigtsmæssig organisation, herunder behørig funktionsadskillelse samt interne politikker og forretningsgange indeholdende beskrivelse af kontroller og procedurer.

Risikovurdering

Der foretages løbende en vurdering af de regnskabsområder og processer, som danner grundlag for regnskabsaflæggelsen.

Vurderingen foretages med henblik på at identificere områder, hvor risikoen for fejl er særlig stor som følge af, at oplysningerne er baseret på skøn eller er forbundet med manuelle eller komplekse processer.

Kontrolaktiviteter

Formålet med de etablerede kontrolaktiviteter er at forhindre, opdage og korrigere eventuelle væsentlige fejl og uregelmæssigheder i de data, som danner grundlag for regnskabsaflæggelsen således, at risikoen for fejl i halvårs- og årsrapporterne reduceres.

Kontrollerne omfatter blandt andet attestationer, afstemninger, analyser, funktionsadskillelse samt generelle it-kontroller.

Overvågning og rapportering

Koncernen anvender systemer og manuelle ressourcer til at overvåge de data, der danner grundlag for den økonomiske rapportering. Eventuelle svagheder og væsentlige fejl korrigeres øjeblikkeligt og rapporteres til selskabets hændelsesopsamling for operationelle risici.

Samfundsansvar

Med over 400.000 kunder, der skaber kernevelfærden i Danmark har PenSam ansvar for at bidrage med løsninger, der skaber tryghed for mange familier i Danmark gennem en solid arbejdsmarkedspension.

PenSam driver først og fremmest arbejdsmarkedspensionsvirksomhed, og dens primære værditilbud er at være til stede for FOAs faggrupper på særlig vigtige tidspunkter i deres liv, hvor det er naturligt, at et pensionselskab spiller en særlig rolle – ved alderspensionering, alvorlig sygdom og død - med bidrag til sikring af kundens forsørgelsesgrundlag, rådgivning og vejledning.

Hele udgangspunktet for kerneydelsen er således i sit DNA udlevelse af et samfundsansvar. Det er et ansvar, PenSam tager meget alvorligt.

PenSam løfter gennem den primære leverance i sig selv et væsentligt samfundsansvar. Men PenSam har også en klar holdning til, hvordan dette gøres.

For opgaven består også i at forvalte ansvaret bedst muligt i respekt for kundernes behov og for kundernes penge - under hensyn til at en række forhold, der også anses som væsentlige for at være en samfundsmæssig socialt ansvarlig aktør, både når det gælder den rolle, PenSam har som virksomhed, investor og arbejdsgiver.

PenSam's virke som arbejdsgiver er baseret på et etisk ledelsesgrundlag med fokus på lige vilkår uanset køn, religiøsitet og etnicitet. Som del af samfundet bidrager og påvirker PenSam også mere generelt på områder, der er særlig vigtige i forhold til vores aktiviteter. Eksempelvis gennem dialog med interessenter, ved at medvirke til at kvalificere ny regulering og ved at tage klar afstand fra f.eks. skatteunddragelse.

PenSam's indsats omfatter således flere områder, men det økonomisk mest tungtvejende i forvaltningen af de samfundsmæssige hensyn er knyttet til investeringerne af pensionsmidlerne. Også her har PenSam en klar holdning til, hvordan man investerer.

Helt overordnet sker investeringer ud fra en klar målsætning om at skabe så højt et afkast som muligt med så lav risiko som muligt. PenSam ønsker at forvalte det ansvar bedst muligt under hensyntagen til at være en socialt ansvarlig virksomhed, herunder ved at udvise ansvarlighed i investeringsstrategien, så kunderne kan være trygge ved den måde, pensionsmidlerne investeres på.

Som investor med en langsigtet horisont er ansvarlige investeringer ikke i modstrid med et fornuftigt afkast og lav risiko. Snarere tværtimod. På det lange sigt vil det som oftest vise sig at være gensidigt understøttende, idet virksomheders succes på langt sigt også er bestemt af, om de opfylder sociale normer på deres områder.

Retningslinjer for ansvarlige investeringer

Investeringerne sker i overensstemmelse med fastlagte retningslinjer, der sikrer ansvarlig handling over for de stater og virksomheder, der er tale om.

Retningslinjerne er baseret på en række internationalt anerkendte konventioner, som har fokus på at respektere menneskerettigheder, arbejdstagerrettigheder, miljø og antikorrup-tion. Herunder indgår FN Global Compacts 10 principper, FN's principper for ansvarlige investeringer, og Paris-aftalen som blev indgået under COP21. PenSam arbejder løbende på at sikre, at de internationale principper omsættes til forretningens aktiviteter.

PenSam undgår også virksomheder, der medvirker til at producere eller udvikle klyngevåben og atomvåben. Herudover har PenSam i 2017 ekskluderet direkte investeringer i tobaksindustrien. Endelig lægger PenSam stor vægt på, at der betales fair skat og har en klar forventning om, at det også gælder vores samarbejdspartnere.

Systematisk overvågning

Derudover overvåges investeringerne systematisk gennem aktivt samarbejde med et internationalt screeningbureau. På baggrund af rapporter om stater og virksomheder vurderes løbende, om de internationale konventioner overholdes.

Aktivt ejerskab

PenSam Holding koncernen har en målsætning om aktivt at påvirke de selskaber, der ikke overholder vores retningslinjer gennem dialog. Derfor forholder PenSam sig til miljømæssige, sociale og ledelsesmæssige forhold, der kan have betydning for investeringerne.

Det sker blandt andet ved at deltage aktivt på generalforsamlinger. I 2017 har PenSam stemt på 1.434 internationale og danske generalforsamlinger, og vi har direkte og indirekte været i dialog med ca. 130 virksomheder. Hvor dialog ikke løser problemet, udelukkes virksomheder fra investeringer. I 2017 har det betydet, at ca. 180 firmaer er medtaget på udelukkelseslisten, hvor det største antal er relateret til kontroversielle våben-, kul- samt tobaksselskaber.

Åbenhed

Der er fuld åbenhed om investeringerne. På www.pensam.dk kan kunder og andre interessenter løbende følge med i, hvilke børsnoterede virksomheder og noterede kapitalandele, der investeres i. Interesserede, herunder medier, kan derudover altid få oplyst om og i hvilket omfang, der er investeringer i et givet selskab.

Ledelse og revision

Direktion

Torsten Fels
Adm. direktør

Bestyrelse

Nomineret af FOA

Dennis Kristensen
Forbundsformand
(formand)

Mona Striib
Forbunds næstformand

Nomineret af Pensionskassen PenSam

Palle Nielsen
(næstformand)

Valgt af generalforsamlingen

Per Hviid
Direktør

Valgt af medarbejderne i PenSam Holding koncernen

Rasmus Lau Henningsen
BI-udvikler

Birthe Ullbæk Petersen
Juridisk konsulent

Jan Reinmark
Økonomisk konsulent

Ekstern Revision

PricewaterhouseCoopers
Statsautoriseret Revisionspartnerskab
CVR-nr. 33 77 12 31
Strandvejen 44
2900 Hellerup

Intern revision

Revisionschef Palle Mortensen

Øvrig ledelse

Morten Stokholm Christiansen, Direktør
Peter Østergaard, Finansdirektør
Claus Jørgensen, Investeringsdirektør
Jonas Stubkjær, Kundedirektør
Thomas Axen, IT direktør
Rikke Vad Brandt, Underdirektør for Forretningsudvikling
Marie Bender Foltmann, Underdirektør for Ledelse og Kommunikation
Lars Lindequist, Underdirektør for HR
Niclas Gaard, Forretningsdirektør for PenSam Bank
Birger Erich Ringstoft, Forretningsdirektør for PenSam Forsikring

Ledelseshverv mv.

Direktion

Torsten Fels, født 1959

Indtrådt i direktionen den 1. april 2015.

Adm. direktør i PenSam Holding A/S, Pensionskassen PenSam, PenSam Liv forsikringsaktieselskab, PenSam Forsikring A/S og PenSam Bank A/S.

Bestyrelses- og organisationsposter

PenSam A/S (formand).

Benny Buchardt Andersen, født 1969

Fratrådt 18. august 2017

Bestyrelse

Dennis Kristensen, født 1953 (formand)

Forbundsformand i FOA.

Indtrådt i bestyrelsen 29. november 2002. Valgperioden udløber april 2018.

Øvrige bestyrelses- og organisationsposter

FOAs hovedbestyrelse, LO's Daglige Ledelse, LO's hovedbestyrelse, Kvindemuseet, Århus (næstformand), PenSam Liv forsikringsaktieselskab (næstformand), Pensionskassen PenSam (næstformand).

Palle Nielsen, født 1950 (næstformand)

Fhv. afdelingsformand.

Indtrådt i bestyrelsen 24. april 2003. Valgperioden udløber april 2018.

Øvrige bestyrelses- og organisationsposter

Pensionskassen PenSam.

Per Hviid, født 1965

Direktør.

Indtrådt i bestyrelsen 3. oktober 2016. Valgperioden udløber april 2018.

Øvrige bestyrelses- og organisationsposter

PenSam Bank A/S.

Mona Striib, født 1961

Forbunds næstformand i FOA.

Indtrådt i bestyrelsen 4. november 2004. Valgperioden udløber april 2018.

Øvrige bestyrelses- og organisationsposter

FOAs hovedbestyrelse, Forhandlingsfællesskabets bestyrelse og forhandlingsudvalget, LO's hovedbestyrelse, PenSam Bank A/S (formand), PenSam Forsikring A/S (formand) samt PenSam Liv forsikringsaktieselskab.

Rasmus Lau Henningsen, født 1979

Teamleder, Business Intelligence i PenSam.

Indtrådt i bestyrelsen 15. marts 2017. Valgperioden udløber april 2021.

Birthe Ullbæk Petersen, født 1957

Juridisk konsulent i PenSam.

Indtrådt i bestyrelsen 5. april 2013. Valgperioden udløber april 2021.

Øvrige bestyrelses- og organisationsposter

PenSam A/S

Jan Reinmark, født 1957

Økonomisk konsulent i PenSam.

Indtrådt i bestyrelsen 17. juni 1993. Valgperioden udløber april 2021.

Øvrige bestyrelses- og organisationsposter

PenSam A/S

Fratrådte bestyrelsesmedlemmer**Robin Kahr, født 1977**

Udtrådt af bestyrelsen 15. april 2017

Engagementer mv.

Selskabet har ikke eksponeringer med og sikkerhedsstillelser fra bestyrelsesmedlemmer og direktører eller med selskaber, hvori de nævnte personer er direktører eller bestyrelsesmedlemmer.

Ledelsespåtegning

Bestyrelse og direktion har dags dato aflagt årsrapporten for 1. januar - 31. december 2017 for PenSam Holding A/S.

Koncernregnskabet og årsregnskabet aflægges i overensstemmelse med Lov om finansiel virksomhed.

Ledelsesberetningen indeholder en retvisende redegørelse af udviklingen i koncernens og selskabets aktiviteter og økonomiske forhold samt en beskrivelse af de væsentligste risici og usikkerhedsfaktorer, som koncernen og selskabet kan påvirkes af.

Vi anser den valgte regnskabspraksis for hensigtsmæssig, således at koncernregnskabet og årsregnskabet giver et retvisende billede af koncernens og selskabets aktiver, passiver og finansielle stilling pr. 31. december 2017 samt af resultatet af koncernens og selskabets aktiviteter for regnskabsåret 1. januar - 31. december 2017.

Årsrapporten indstilles til generalforsamlingens godkendelse.

Farum, den 2. marts 2018

Direktion

Torsten Fels

Bestyrelse

Dennis Kristensen, formand

Palle Nielsen, næstformand

Per Hviid

Mona Striib

Rasmus Lau Henningsen

Birthe Ullbæk Petersen

Jan Reinmark

Den interne revisors revisionspåtegning

Konklusion

Det er vores opfattelse, at koncernregnskabet og årsregnskabet for PenSam Holding A/S giver et retvisende billede af koncernens og selskabets aktiver, passiver og finansielle stilling pr. 31. december 2017 samt af resultatet af koncernens og selskabets aktiviteter for regnskabsåret 1. januar - 31. december 2017 i overensstemmelse med Lov om finansiell virksomhed.

Det er tillige vores opfattelse, at de etablerede forretningsgange og interne kontrolprocedurer, herunder den af ledelsen tilrettelagte risikostyring, der er rettet mod selskabets rapporteringsprocesser og væsentlige forretningsmæssige risici, fungerer tilfredsstillende.

Hvad har vi revideret

PenSam Holding A/S' koncernregnskab og årsregnskab for regnskabsåret 1. januar - 31. december 2017, der omfatter resultatopgørelse, totalindkomstopgørelse, balance, egenkapitalopgørelse og noter, herunder anvendt regnskabspraksis for såvel koncernen som selskabet ("regnskabet").

Udtalelse om ledelsesberetningen

Ledelsen er ansvarlig for ledelsesberetningen.

Vores konklusion om regnskabet omfatter ikke ledelsesberetningen, og vi udtrykker ingen form for konklusion med sikkerhed om ledelsesberetningen.

I tilknytning til vores revision af regnskabet er det vores ansvar at læse ledelsesberetningen og i den forbindelse overveje, om ledelsesberetningen er væsentligt inkonsistent med regnskabet eller vores viden opnået ved revisionen eller på anden måde synes at indeholde væsentlig fejlinformation.

Vores ansvar er derudover at overveje, om ledelsesberetningen indeholder krævede oplysninger i henhold til Lov om finansiell virksomhed.

Baseret på det udførte arbejde er det vores opfattelse, at ledelsesberetningen er i overensstemmelse med koncernregnskabet og årsregnskabet og er udarbejdet i overensstemmelse med kravene i Lov om finansiell virksomhed. Vi har ikke fundet væsentlig fejlinformation i ledelsesberetningen.

Nøgletallet solvensdækning

Ledelsen er ansvarlig for nøgletallet solvensdækning, der fremgår af hoved- og nøgletalsoversigten i note 2 i regnskabet.

Som anført i hoved- og nøgletalsoversigten i note 2 er nøgletallet solvensdækning undtaget fra kravet om revision. Vores konklusion om koncernregnskab og årsregnskabet omfatter derfor ikke nøgletallet solvensdækning, og vi udtrykker ingen form for konklusion med sikkerhed om dette nøgletal.

I tilknytning til vores revision af regnskabet er det vores ansvar at overveje, om nøgletallet solvensdækning er væsentligt inkonsistent med regnskabet eller vores viden opnået ved revisionen eller på anden måde synes at indeholde væsentlig fejlinformation.

Hvis vi på dette grundlag konkluderer, at der er væsentlig fejlinformation i nøgletallet solvensdækning, skal vi rapportere herom. Vi har ingenting at rapportere i den forbindelse.

Ledelsens ansvar for regnskabet

Ledelsen har ansvaret for udarbejdelsen af et koncernregnskab og årsregnskab, der giver et retvisende billede i overensstemmelse med Lov om finansiel virksomhed. Ledelsen har endvidere ansvaret for den interne kontrol, som ledelsen anser nødvendig for at udarbejde et regnskab uden væsentlig fejlinformation, uanset om denne skyldes besvigelser eller fejl.

Den udførte revision

Revisionen er udført på grundlag af Finanstilsynets bekendtgørelse om revisionens gennemførelse i finansielle virksomheder mv. samt finansielle koncerner og efter internationale standarder om revision. Dette kræver, at vi planlægger og udfører revisionen med henblik på at opnå høj grad af sikkerhed for, at regnskabet ikke indeholder væsentlig fejlinformation. Vores revision har omfattet alle væsentlige og risikofyldte områder og er udført i henhold til den arbejdsdeling, der er aftalt med ekstern revision.

Revisionen er planlagt og udført således, at vi har vurderet de forretningsgange og interne kontrolprocedurer, herunder den af ledelsen tilrettelagte risikostyring, der er rettet mod koncernens og selskabets rapporteringsprocesser og væsentlige forretningsmæssige risici.

En revision omfatter udførelse af revisionshandlinger for at opnå revisionsbevis for beløb og oplysninger i regnskabet. De valgte handlinger afhænger af revisors vurdering, herunder vurdering af risici for væsentlig fejlinformation i regnskabet, uanset om denne skyldes besvigelser eller fejl. Ved risikovurderingen overvejer revisor intern kontrol, der er relevant for virksomhedens udarbejdelse af et koncernregnskab og årsregnskab, der giver et retvisende billede. Formålet hermed er at udforme revisionshandlinger, der er passende efter omstændighederne. En revision omfatter endvidere vurdering af, om ledelsens valg af regnskabspraksis er passende, og om ledelsens regnskabsmæssige skøn er rimelige samt en vurdering af den samlede præsentation af regnskabet.

Det er vores opfattelse, at det opnåede revisionsbevis er tilstrækkeligt og egnet som grundlag for vores konklusion.

Farum, den 2. marts 2018

Palle Mortensen
Revisionschef

Den uafhængige revisors revisionspåtegning

Til kapitalejerne i PenSam Holding A/S

Konklusion

Det er vores opfattelse, at koncernregnskabet og årsregnskabet giver et retvisende billede af koncernens og selskabets aktiver, passiver og finansielle stilling pr. 31. december 2017 samt af resultatet af koncernens og selskabets aktiviteter for regnskabsåret 1. januar - 31. december 2017 i overensstemmelse med Lov om finansiell virksomhed.

Hvad har vi revideret

PenSam Holding A/S's koncernregnskab og årsregnskab for regnskabsåret 1. januar - 31. december 2017 omfatter resultatopgørelse og totalindkomstopgørelse, balance, egenkapitalopgørelse og noter, herunder anvendt regnskabspraksis, for såvel koncernen som selskabet ("regnskabet").

Grundlag for konklusion

Vi udførte vores revision i overensstemmelse med internationale standarder om revision (ISA) og de yderligere krav, der er gældende i Danmark. Vores ansvar ifølge disse standarder og krav er nærmere beskrevet i revisionspåtegningens afsnit *Revisors ansvar for revisionen af regnskabet*.

Det er vores opfattelse, at det opnåede revisionsbevis er tilstrækkeligt og egnet som grundlag for vores konklusion.

Uafhængighed

Vi er uafhængige af koncernen i overensstemmelse med internationale etiske regler for revisorer (IESBA's Etiske regler) og de yderligere krav, der er gældende i Danmark, ligesom vi har opfyldt vores øvrige etiske forpligtelser i overensstemmelse med IESBA's Etiske regler.

Udtalelse om ledelsesberetningen

Ledelsen er ansvarlig for ledelsesberetningen.

Vores konklusion om regnskabet omfatter ikke ledelsesberetningen, og vi udtrykker ingen form for konklusion med sikkerhed om ledelsesberetningen.

I tilknytning til vores revision af regnskabet er det vores ansvar at læse ledelsesberetningen og i den forbindelse overveje, om ledelsesberetningen er væsentligt inkonsistent med regnskabet eller vores viden opnået ved revisionen eller på anden måde synes at indeholde væsentlig fejlinformation.

Vores ansvar er derudover at overveje, om ledelsesberetningen indeholder krævede oplysninger i henhold til Lov om finansiell virksomhed.

Baseret på det udførte arbejde er det vores opfattelse, at ledelsesberetningen er i overensstemmelse med koncernregnskabet og årsregnskabet og er udarbejdet i overensstemmelse med kravene i Lov om finansiell virksomhed. Vi har ikke fundet væsentlig fejlinformation i ledelsesberetningen.

Nøgletallet solvensdækning

Ledelsen er ansvarlig for nøgletallet solvensdækning, der fremgår af hoved- og nøgletalsoversigten i note 2 i regnskabet.

Som anført i hoved- og nøgletalsoversigten i note 2 er nøgletallet solvensdækning undtaget fra kravet om revision. Vores konklusion om koncern- og årsregnskabet omfatter derfor ikke nøgletallet solvensdækning, og vi udtrykker ingen form for konklusion med sikkerhed om dette nøgletal.

I tilknytning til vores revision af regnskabet er det vores ansvar at overveje, om nøgletallet solvensdækning er væsentligt inkonsistent med regnskabet eller vores viden opnået ved revisionen eller på anden måde synes at indeholde væsentlig fejlinformation.

Hvis vi på dette grundlag konkluderer, at der er væsentlig fejlinformation i nøgletallet solvensdækning, skal vi rapportere herom. Vi har ingenting at rapportere i den forbindelse.

Ledelsens ansvar for regnskabet

Ledelsen har ansvaret for udarbejdelsen af et koncernregnskab og et årsregnskab, der giver et retvisende billede i overensstemmelse med Lov om finansiel virksomhed. Ledelsen har endvidere ansvaret for den interne kontrol, som ledelsen anser for nødvendig for at udarbejde et regnskab uden væsentlig fejlinformation, uanset om denne skyldes besvigelser eller fejl.

Ved udarbejdelsen af regnskabet er ledelsen ansvarlig for at vurdere koncernens og selskabets evne til at fortsætte driften; at oplyse om forhold vedrørende fortsat drift, hvor dette er relevant; samt at udarbejde regnskabet på grundlag af regnskabsprincippet om fortsat drift, medmindre ledelsen enten har til hensigt at likvidere koncernen eller selskabet, indstille driften eller ikke har andet realistisk alternativ end at gøre dette.

Revisors ansvar for revisionen af regnskabet

Vores mål er at opnå høj grad af sikkerhed for, om regnskabet som helhed er uden væsentlig fejlinformation, uanset om denne skyldes besvigelser eller fejl, og at afgive en revisionspåtegning med en konklusion. Høj grad af sikkerhed er et højt niveau af sikkerhed, men er ikke en garanti for, at en revision, der udføres i overensstemmelse med ISA og de yderligere krav, der er gældende i Danmark, altid vil afdække væsentlig fejlinformation, når sådan findes. Fejlinformationer kan opstå som følge af besvigelser eller fejl og kan betragtes som væsentlige, hvis det med rimelighed kan forventes, at de enkeltvis eller samlet har indflydelse på de økonomiske beslutninger, som brugerne træffer på grundlag af regnskabet.

Som led i en revision, der udføres i overensstemmelse med ISA og de yderligere krav, der er gældende i Danmark, foretager vi faglige vurderinger og opretholder professionel skepsis under revisionen. Herudover:

- Identificerer og vurderer vi risikoen for væsentlig fejlinformation i regnskabet, uanset om denne skyldes besvigelser eller fejl, udformer og udfører revisionshandlinger som reaktion på disse risici samt opnår revisionsbevis, der er tilstrækkeligt og egnet til at danne grundlag for vores konklusion. Risikoen for ikke at opdage væsentlig fejlinformation forårsaget af besvigelser er højere end ved væsentlig fejlinformation forårsaget af fejl, idet besvigelser kan omfatte sammensværgelser, dokumentfalsk, bevidste udeladelser, vildledning eller tilsidesættelse af intern kontrol.
- Opnår vi forståelse af den interne kontrol med relevans for revisionen for at kunne udforme revisionshandlinger, der er passende efter omstændighederne, men ikke for at kunne udtrykke en konklusion om effektiviteten af koncernens og selskabets interne kontrol.
- Tager vi stilling til, om den regnskabspraksis, som er anvendt af ledelsen, er passende, samt om de regnskabsmæssige skøn og tilknyttede oplysninger, som ledelsen har udarbejdet, er rimelige.
- Konkluderer vi, om ledelsens udarbejdelse af regnskabet på grundlag af regnskabsprincippet om fortsat drift er passende, samt om der på grundlag af det opnåede revisionsbevis er væsentlig usikkerhed forbundet med begivenheder eller forhold, der kan skabe betydelig tvivl om koncernens og selskabets evne til at fortsætte driften. Hvis vi konkluderer, at der er en væsentlig usikkerhed, skal vi i vores revisionspåtegning gøre opmærksom på oplysninger herom i regnskabet eller, hvis sådanne oplysninger ikke er tilstrækkelige, modificere vores konklusion. Vores konklusioner

er baseret på det revisionsbevis, der er opnået frem til datoen for vores revisionspåtegning. Fremtidige begivenheder eller forhold kan dog medføre, at koncernen og selskabet ikke længere kan fortsætte driften.

- Tager vi stilling til den samlede præsentation, struktur og indhold af regnskabet, herunder noteoplysningerne, samt om regnskabet afspejler de underliggende transaktioner og begivenheder på en sådan måde, at der gives et retvisende billede heraf.
- Opnår vi tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis for de finansielle oplysninger for virksomhederne eller forretningsaktiviteterne i koncernen til brug for at udtrykke en konklusion om koncernregnskabet. Vi er ansvarlige for at lede, føre tilsyn med og udføre koncernrevisionen. Vi er eneansvarlige for vores revisionskonklusion.

Vi kommunikerer med den øverste ledelse om blandt andet det planlagte omfang og den tidsmæssige placering af revisionen samt betydelige revisionsmæssige observationer, herunder eventuelle betydelige mangler i intern kontrol, som vi identificerer under revisionen.

Vi afgiver også en udtalelse til den øverste ledelse om, at vi har opfyldt relevante etiske krav vedrørende uafhængighed, og oplyser den om alle relationer og andre forhold, der med rimelighed kan tænkes at påvirke vores uafhængighed og, hvor dette er relevant, tilhørende sikkerhedsforanstaltninger.

Hellerup, den 2. marts 2018

PricewaterhouseCoopers
Statsautoriseret Revisionspartnerselskab
CVR-nr. 33 77 12 31

Erik Stener Jørgensen
statsautoriseret revisor
mne9947

Per Rolf Larssen
statsautoriseret revisor
mne24822

Resultatopgørelse

1. januar - 31. december

Note tusind kroner	Koncernen		Moderselskabet	
	2017	2016	2017	2016
Skadesforsikring				
3 Bruttopræmier	280.597	264.135	-	-
Afgivne forsikringspræmier	-19.770	-16.636	-	-
Ændring præmiehensættelser	-4.023	7.426	-	-
Ændring i fortjenstmargen og risikomargen	6.434	-4.549	-	-
Ændring i genforsikringsandel af præmiehensættelser	71	156	-	-
<i>Præmieindtægter for egen regning, i alt</i>	263.309	250.532	-	-
Udbetalte erstatninger	-237.150	-212.707	-	-
Modtaget genforsikringsdækning	11.220	12.178	-	-
Ændring i erstatningshensættelser	-3.766	-3.665	-	-
Ændring i risikomargen	-82	15	-	-
Ændring i genforsikringsandel af erstatningshensættelser	-338	323	-	-
4 <i>Erstatningsudgifter for egen regning, i alt</i>	-230.116	-203.856	-	-
Erhvervelsesomkostninger	-10.793	-10.824	-	-
5 Administrationsomkostninger	-32.237	-35.984	-	-
Provisioner og gevinstandele fra genforsikringselskaber	3.066	2.819	-	-
<i>Forsikringsmæssige driftsomkostninger for egen regning, i alt</i>	-39.964	-43.989	-	-
Teknisk resultat af skadesforsikring	-6.771	2.687	-	-
6 Bruttopræmier	5.542.226	5.514.763	-	-
Afgivne forsikringspræmier	-1.338	-1.412	-	-
<i>Præmier for egen regning, i alt</i>	5.540.888	5.513.351	-	-
<i>Overført investeringsafkast for egen regning</i>	6.432.676	6.869.638	-	-
7 Pensionsafkastskat	-988.299	-1.024.511	-	-
8 Udbetalte ydelser	-2.272.497	-2.339.693	-	-
<i>Forsikringsydelse for egen regning, i alt</i>	-2.272.497	-2.339.693	-	-
Ændring i livsforsikringshensættelser	-7.891.497	-6.562.003	-	-
<i>Ændring i livsforsikringshensættelser for egen regning, i alt</i>	-7.891.497	-6.562.003	-	-
Ændring i fortjenstmargen	-174.314	-1.720.506	-	-
Ændring i overskudskapital	-301.791	-336.788	-	-
Erhvervelsesomkostninger	-217	-240	-	-
Administrationsindtægter	-	-	9.919	12.332
9 Administrationsomkostninger	-238.548	-258.033	-16.387	-19.076
<i>Forsikringsmæssige driftsomkostninger for egen regning, i alt</i>	-238.765	-258.273	-6.468	-6.744
Teknisk resultat af livsforsikring	106.401	141.215	-6.468	-6.744

Note tusind kroner	Koncernen		Moderselskabet	
	2017	2016	2017	2016
IKKE-FORSIKRINGSTEKNISK VIRKSOMHED				
<i>Teknisk resultat af skadesforsikring</i>	-6.771	2.687	-	-
<i>Teknisk resultat af livsforsikring</i>	106.401	141.215	-6.468	-6.744
Indtægter fra tilknyttede virksomheder	0	0	-59.937	6.857
Indtægter fra associerede virksomheder	115.865	57.991	-	-
Indtægter af investeringsejendomme	430.662	278.036	-	-
10 Renteindtægter og udbytter mv.	2.729.995	2.893.220	113	-5
11 Kursreguleringer	3.850.045	4.615.663	-54	125
Renteudgifter	-38.906	-68.607	-170	-65
12 Administrationsomkostninger i forbindelse med investeringsvirksomhed	-317.289	-317.335	-	-
<i>Investeringsafkast, i alt</i>	6.770.372	7.458.968	-60.048	6.912
Forrentning og kursregulering af skadesforsikringshensættelser	-472	-659	-	-
Investeringsafkast overført til livsforsikringsvirksomhed	-6.432.677	-6.869.638	-	-
Andre omkostninger	-157.462	-57.467	-	-
Resultat før skat	279.391	675.106	-66.516	168
13 Skat	12.943	-17.501	1.471	1.324
Minoritetsinteressers andel af driftsresultat	-357.379	-656.113	-	-
Årets resultat	-65.045	1.492	-65.045	1.492
Totalindkomstopgørelse				
Periodens resultat	-65.045	1.492	-65.045	1.492
Årets totalindkomst	-65.045	1.492	-65.045	1.492

Balance pr. 31. december | Aktiver

Note	I tusind kroner	Koncernen		Moderselskabet	
		31.12.2017	31.12.2016	31.12.2017	31.12.2016
14	Immaterielle aktiver, i alt	148.276	274.894	-	-
15	Materielle aktiver, i alt	8.669	11.488	-	-
16	Investeringsjendomme, i alt	4.778.297	5.207.300	-	-
	Kapitalandele i tilknyttede virksomheder	-	-	2.050.005	2.113.048
	Kapitalandele i associerede virksomheder	1.539.367	744.168	-	-
	Investeringer i tilknyttede og associerede virksomheder, i alt	1.539.367	744.168	2.050.005	2.113.048
	Kapitalandele	51.674.692	42.191.847	-	-
	Investeringsforeningsandele	21.287	11.327	-	-
	Obligationer	53.752.708	54.378.585	20.722	24.241
	Pantesikrede udlån	718.126	1.020.400	-	-
	Andre udlån	2.770.465	2.199.343	-	-
	Indlån i kreditinstitutter	80.693	79.831	-	-
17	Afledte finansielle instrumenter	6.080.127	6.756.852	-	-
	Andre finansielle investeringsaktiver, i alt	115.098.098	106.638.185	20.722	24.241
	Investeringsaktiver, i alt	121.415.762	112.589.653	2.070.727	2.137.289
	Genforsikringsandele af præmiehensættelser	4.308	4.252	-	-
	Genforsikringsandele af erstatningshensættelser	5.525	5.887	-	-
	Genforsikringsandele af hensættelser til forsikringskontrakter, i alt	9.833	10.139	-	-
	Tilgodehavender hos forsikringstagere	5.029	2.288	1.354	383
	Tilgodehavender i forbindelse med direkte forsikringskontrakter, i alt	5.029	2.288	1.354	383
	Tilgodehavender hos tilknyttede virksomheder	0	0	36.672	30.239
	Andre tilgodehavender	117.949	90.142	0	1
	Tilgodehavender, i alt	132.811	102.569	38.026	30.623
	Aktuelle skatteaktiver	84.267	30.825	0	0
22	Udskudte skatteaktiver	12.021	0	2.075	3.801
	Tilgodehavende pensionsafkastskat	20.392	325.660	0	0
	Likvide beholdninger	2.399.433	2.178.738	183	816
	Øvrige	44.737	44.196	0	0
	Andre aktiver, i alt	2.560.850	2.579.419	2.258	4.617
	Tilgodehavende renter samt optjent leje	372.473	398.236	0	0
	Andre periodeafgrænsningsposter	454.243	408.933	0	0
	Periodeafgrænsningsposter, i alt	826.716	807.169	0	0
	Aktiver, i alt	125.093.084	116.365.192	2.111.011	2.172.529

Balance pr. 31. december | Passiver

Note	I tusind kroner	Koncernen		Moderselskabet	
		31.12.2017	31.12.2016	31.12.2017	31.12.2016
24	Aktiekapital	250.000	250.000	250.000	250.000
	Overkurs ved emission	32.605	32.605	32.605	32.605
	Andre henlæggelser	0	0	1.868.866	1.928.803
	Overført resultat	1.821.177	1.886.222	-47.688	-42.581
	Minoritetsinteresser	6.638.596	6.970.636	-	-
	Egenkapital, i alt	8.742.378	9.139.463	2.103.782	2.168.827
19	Overskudskapital	3.476.748	3.197.352	-	-
	Præmiehensættelser	16.898	12.852	-	-
	Fortjenstmargen på skadesforsikringskontrakter	16.583	22.666	-	-
20	Livsforsikringshensættelser	96.157.892	88.261.719	-	-
20	Fortjenstmargen på livsforsikringer og investeringskontrakter	4.256.251	4.081.937	-	-
21	Erstatningshensættelser	85.592	81.509	-	-
	Risikomargen på skadesforsikringskontrakter	4.988	5.164	-	-
	Hensættelser til forsikrings- og investeringskontrakter, i alt	100.538.204	92.465.847	-	-
22	Udskudte skatteforpligtelser	0	17.417	-	-
	Andre hensættelser	1.095	1.060	-	-
	Hensatte forpligtelser, i alt	1.095	18.477	-	-
	Gæld i forbindelse med genforsikring	4.497	3.570	-	-
	Gæld til kreditinstitutter	5.560.458	3.831.797	-	-
	Indlån	1.440.326	1.402.714	-	-
	Finansielle instrumenter	0	46.450	-	-
23	Anden gæld	5.328.731	6.257.517	7.224	3.692
	Gæld, i alt	12.334.012	11.542.048	7.224	3.692
	Periodeafgrænsningsposter	647	2.005	5	10
	Passiver, i alt	125.093.084	116.365.192	2.111.011	2.172.529
Øvrige noter					
1	Anvendt regnskabspraksis				
2	Hoved- og nøgletal				
18	Eventualaktiver				
24	Aktiekapital				
25	Sikkerhedsstillelser, eventualforpligtelser og andre økonomiske forpligtelser				
26	Nærtstående parter				
27	Afkast til regnskabsmæssig værdi				
28	Associerede og tilknyttede virksomheder				
29	Følsomhedsoplysninger				
30	Risikooplysninger				

Egenkapitalopgørelse

i tusind kroner

Egenkapital (koncernen)	Aktiekapital	Overkurs ved emission	Overført resultat	Minoritetsinteresser*	Egenkapital i alt
Saldo 1. januar 2017	250.000	32.605	1.886.222	6.970.636	9.139.463
Årets resultat	-	-	-65.045	-	-65.045
Anden totalindkomst	-	-	0	-	0
Årets totalindkomst	-	-	-65.045	-	-65.045
Regulering minoritetsinteresser	-	-	-	-332.040	-332.040
Saldo 31. december 2017	250.000	32.605	1.821.177	6.638.596	8.742.378
Saldo 1. januar 2016	250.000	32.605	1.995.490	6.531.170	8.809.275
Regulering til tidligere år	-	-	-110.760	-	-110.760
Reguleret saldo 1. januar 2016	250.000	32.605	1.884.730	6.531.180	8.698.515
Årets resultat	-	-	1.492	-	1.492
Anden totalindkomst	-	-	0	-	0
Årets totalindkomst	-	-	1.492	-	1.492
Regulering minoritetsinteresser	-	-	-	439.456	439.456
Saldo 31. december 2016	250.000	32.605	1.886.222	6.970.636	9.139.463

*Minoritetsinteresser vedrører primært Kapitalforeningen PenSam Invest.

Egenkapital (moderselskabet)	Aktiekapital	Overkurs ved emission	Andre henlæggelser	Overført resultat	Egenkapital i alt
Saldo 1. januar 2017	250.000	32.605	1.928.803	-42.581	2.168.827
Årets resultat	-	-	-59.937	-5.109	-65.045
Anden totalindkomst	-	-	0	0	0
Årets totalindkomst	-	-	-59.937	-5.109	-65.045
Saldo 31. december 2017	250.000	32.605	1.868.866	-47.690	2.103.782
Saldo 1. januar 2016	250.000	32.605	2.032.706	-37.216	2.278.095
Regulering til tidligere år	-	-	-110.760	-	-110.760
Reguleret saldo 1. januar 2016	250.000	32.605	1.921.946	-37.216	2.167.335
Årets resultat	-	-	6.857	-5.365	1.492
Anden totalindkomst	-	-	0	0	0
Årets totalindkomst	-	-	6.857	-5.365	1.492
Saldo 31. december 2016	250.000	32.605	1.928.803	-42.581	2.168.827

Noter

NOTE 1 Anvendt regnskabspraksis

Årsrapporten for selskabet er aflagt i overensstemmelse med reglerne i Lov om finansiel virksomhed og Finanstilsynets bekendtgørelse om finansielle rapporter for forsikringselskaber og tværgående pensionskasser. (Regnskabsbekendtgørelsen).

Anvendt regnskabspraksis er uændret i forhold til årsrapporten for 2016. Der er foretaget tilpasninger af sproglig karakter for at sikre en mere præcis beskrivelse af praksis.

Beløb i resultatopgørelse, balance, egenkapitalopgørelse og noter er oplyst i t.kr. medmindre andet er oplyst.

Sumtotaler i regnskabet er udregnet på baggrund af de faktiske tal, efterregning af sumtotalerne vil derfor i visse tilfælde medføre afrundingsdifferencer.

Der er foretaget rettelser i form af primo-korrektioner i regnskabet for 2016, og sammenligningstal, noteoplysninger og femårsoversigten er tilrettet, som følge af korrektion i datterselskabet PenSam Liv forsikringsaktieselskab. Der henvises til PenSam Liv forsikringsaktieselskab's årsrapport for yderligere omtale af korrektionen.

Generelt om indregning og måling

Aktiver indregnes i balancen, når det er sandsynligt, at de fremtidige økonomiske fordele vil tilfalde selskabet, og aktivets værdi kan måles pålideligt.

Forpligtelser indregnes i balancen, når det er sandsynligt, at fremtidige økonomiske fordele vil fragå selskabet, og forpligtelses værdi kan måles pålideligt.

Indtægter indregnes i resultatopgørelsen i takt med, at de indtjenes, herunder indregnes værdireguleringer af finansielle aktiver og forpligtelser, der måles til dagsværdi. I resultatopgørelsen indregnes ligeledes alle omkostninger, der er afholdt for at opnå årets indtjening.

Indregning af finansielle og afledte finansielle instrumenter sker på afregningsdagen.

Ved første indregning måles aktiver og forpligtelser til kostpris, der for finansielle instrumenter svarer til dagsværdi. Måling efter første indregning sker som beskrevet under de enkelte regnskabsposter.

Regnskabsmæssige skøn samt usikkerhed ved indregning og måling

Ved udarbejdelse af koncernregnskabet og årsregnskabet har ledelsen foretaget en række skøn og vurderinger. Ledelsens skøn og vurderinger vedrørende fremtidige begivenheder har indvirkning på indregning og måling af visse aktiver og forpligtelser og dermed resultatet i året og i de kommende år. Disse skøn foretaget af ledelsen er i overensstemmelse med regnskabspraksis og på baggrund af historiske erfaringer samt forudsætninger, som ledelsen anser som forsvarlige og realistiske.

De regnskabsmæssige skøn er baseret på forudsætninger, som kan vise sig at være ufuldstændige, ligesom uventede fremtidige begivenheder eller omstændigheder kan opstå. Derfor vil andre kunne komme frem til andre værdier og resultater.

De væsentligste skøn, som ledelsen foretager i forbindelse med opgørelse af den regnskabsmæssige værdi af disse aktiver og forpligtelser, og den væsentlige skønsmæssige usikkerhed forbundet med udarbejdelsen af årsregnskabet for 2017, er de samme som ved udarbejdelse af årsregnskabet året før.

De områder, der især er forbundet med skøn er, måling af dagsværdi af noterede finansielle instrumenter samt forpligtelser vedrørende forsikringskontrakter.

For PenSam Bank er skøn i væsentligt omfang relateret til værdiansættelsen af udlån og herunder særligt nedskrivninger på udlån. Nedskrivningerne på udlån består af individuelle og gruppevisse nedskrivninger.

For PenSam Bank er der ændret på skønnet over indregnet lånesagsgebyr. Dette sker på baggrund af overgang til en systembaseret beregning af lånesagsgebyrerne.

Måling af dagsværdi af noterede finansielle instrumenter

Koncernen har alternative investeringer i sin investeringsportefølje. Alternative investeringer dækker primært over indirekte investeringer gennem fonde i ejendomme, illikvid kredit, private equity og infrastruktur. Derudover har koncernen investeret i afledte finansielle instrumenter til investerings- samt afdækningsmæssige formål.

For alternative investeringer og afledte finansielle instrumenter, hvor værdiansættelsen i mindre omfang bygger på observerbare markedsdata, er værdiansættelsen påvirket af skøn

For at sikre pålideligheden har selskabet etableret interne processer, der skal understøtte de udarbejdede skøn. For de alternative investeringer knytter de sig bl.a. til de forudsætninger, der ligger til grund for rapportering modtaget fra investeringsforvaltere, ejendomsadministratorer samt den tidsmæssige forskydning, der er fra opgørelsestidspunktet til indregning i regnskabet. Ved store markedsbevægelser indhentes supplerende oplysninger om prisudvikling.

Den regnskabsmæssige usikkerhed vedrørende afledte finansielle instrumenter knytter sig primært til de forudsætninger, der ligger til grund for fastsættelse af renter og volatilitet.

Derudover foretages der analyser af værdiansættelserne i forhold til eksterne modpartner og i forhold til priser fastsat af en uafhængig finansiell institution for at vurdere og efterprøve de af selskabet fastsatte værdier.

Måling af forpligtelser vedrørende forsikringskontrakter

Vurderingen af kundebestandens levetid, død og invaliditet har en væsentlig indflydelse på opgørelsen af de forsikringsmæssige hensættelser, og derfor foretages der regelmæssigt en vurdering af bedste skøn for de nævnte parametre.

Erfaringerne, der danner baggrund for fastsættelse af parametre til hensættelsesberegning, er indhentet over fem år, hvor

førtidspensionsreformen er trådt i kraft i perioden. Der er usikkerhed om reformens langsigtede effekt, hvilket kan påvirke hensættelsernes størrelse fremadrettet.

Fastlæggelse af forudsætningerne er baseret på erfaringer fra PenSam Liv's bestand og er påvirket af aktuarmæssige skøn, der har betydning for hensættelsernes størrelse.

Den anvendte metode for vurdering af bedste skøn for levetid og død skelner mellem levetid for raske og invalide, idet der i PenSam gruppen er observeret stor forskel i levetid imellem raske og invalide.

Til vurdering af den observerede dødelighed anvendes PenSam Liv's bestand som grundlag for raske. Vurdering af den observerede dødelighed for invalide er baseret på hele bestanden, i både PenSam Liv og Pensionskassen PenSam da dette bidrager til en mere sikker estimation. Det er endvidere vurderingen, at en metode, der skelner mellem raske og invalide, er udtryk for bedste skøn på det foreliggende grundlag.

Ændring af regnskabsmæssige skøn

Der er ikke ændret i metoder for måling af regnskabsposter, hvor værdiansættelsen er baseret på ledelsens skøn og vurderinger.

Kontribution

Fordelingen af det realiserede resultat i PenSam Liv, foretages i overensstemmelse med selskabets anmeldelse til Finanstilsynet.

Den anmeldte risikoforrentningsregel indebærer, at der for hver kontributionsgruppe gives en risikoforrentning, hvor forskellen i risikoforrentningen mellem rentegrupperne afspejler forskellen i egenkapitalens og de særlige bonushensættelser risiko for tabsdækning.

Risikoforrentningen gives som en procentandel af den gennemsnitlige retrospektive hensættelse for perioden for den pågældende rentegruppe. Risikoforrentningen fordeles forholdsmæssigt mellem egenkapitalen og de særlige bonushensættelser.

I datterselskabet PenSam Liv er kontributionsgrupperne opdelt på fire rentegrupper, ti risikogrupper og fire omkostningsgrupper.

Koncernregnskabet

Koncernregnskabet omfatter modervirksomheden PenSam Holding samt dattervirksomheder, hvori selskabet direkte eller indirekte besidder mere end 50 pct. af stemmerettighederne eller på anden måde har bestemmende indflydelse.

Dattervirksomheder indregnes i koncernregnskabet fra tidspunktet for erhvervelse eller stiftelse.

Koncernregnskabet er udarbejdet på grundlag af regnskab for modervirksomheden, og de enkelte dattervirksomheder er opgjort efter koncernens regnskabspraksis. Der er foretaget en sammenlægning af regnskabsposter med ensartet indhold og med efterfølgende eliminering af koncerninterne indtægter og omkostninger, aktiebesiddelser, interne mellemværender og udbytter samt realiserede og urealiserede fortjenester og tab ved transaktioner mellem de konsoliderede virksomheder.

Ejendomme ejet af ejendomsanpartsselskaber indgår i posten 'Kapitalandele i tilknyttede virksomheder' i modervirksomheden.

Omregning af fremmed valuta

Regnskabet er præsenteret i danske kroner. Alle balanceposter i fremmed valuta, det vil sige aktiver og passiver samt ikke-balanceførte poster, omregnes til danske kroner efter Danmarks Nationalbanks offentliggjorte valutakurser på balancen dagen. Indtægter og udgifter i fremmed valuta omregnes efter de på transaktionstidspunktet gældende kurser.

Realiserede og urealiserede valutakursavancer og -tab medtages i resultatopgørelsen under 'Kursreguleringer'.

Resultatopgørelse, generelt Indtægter fra tilknyttede og associerede virksomheder

Indeholder selskabets andel af de tilknyttede og associerede virksomheders driftsresultat og værdiregulering.

Renteindtægter og udbytter mv.

Indeholder årets renter af værdipapirer og udlån, renter af mellemværende med

tilknyttede virksomheder, rentebetalinger vedrørende afledte finansielle instrumenter samt udbytte af kapitalandele med fradrag af udbytteskat.

Kursreguleringer

Omfatter årets værdiregulering af kapitalandele, investeringsforeningsandele, obligationer, investeringsejendomme og udlån samt realiserede gevinster og tab ved salg af kapitalandele, investeringsforeningsandele, obligationer, investeringsejendomme og udlån. Endvidere indgår valutakursregulering samt realiserede og urealiserede gevinster og tab vedrørende afledte finansielle instrumenter.

Renteudgifter

Indeholder renter på lån, renter af mellemværende med tilknyttede samt øvrig gæld.

Administrationsomkostninger i forbindelse med investeringsvirksomhed

Indeholder direkte handelsomkostninger i forbindelse med værdipapirhandlere og depotgebyrer samt egne omkostninger til administration af investeringsaktiver.

Forsikringsmæssige driftsomkostninger

Erhvervelsesomkostninger omfatter omkostninger med at erhverve nye forsikringer og forny forsikringsbestanden.

Selskabet har indgået administrationsaftale med PenSam A/S. Omkostningerne dækker den daglige administration. Administrationsomkostninger omfatter periodiserede direkte og indirekte omkostninger vedrørende pensionsdriften.

Skat

Skat af årets resultat, der består af årets aktuelle skat, forskydning i udskudt skat samt eventuelle reguleringer vedrørende tidligere år, indregnes i resultatopgørelsen. Betalbar skat og udskudt skat indregnes under gældsforpligtelser eller aktuelle skatteaktiver.

Selskabet fungerer som skattemæssigt administrationselskab. Den samlede skat af PenSam koncernens selskabers skattepligtige indkomster betales af selskabet. Skatteeffekten af sambeskatningen i koncernen fordeles til de enkelte selskaber i forhold til disses skattepligtige indkomster.

De sambeskattede selskaber indgår i acontoskatteordningen.

Anden totalindkomst

Selskabet har valgt at præsentere totalindkomsten som en samlet opgørelse i forlængelse af resultatopgørelsen benævnt 'Totalindkomstopgørelse'. Selskabet har på nuværende tidspunkt ingen poster, som indregnes under anden totalindkomst.

Resultatopgørelse, skadesforsikring Præmier

Præmieindtægter omfatter årets opkrævede præmier med fradrag af skadesforsikringsafgift, afgivne forsikringspræmier og årets ændring i præmiehensættelser, fortjenstmargen og risikomargen. Posterne medtages i resultatopgørelsen på forfaldstidspunktet.

Erstatningsudgifter

Erstatningsudgifter for egen regning omfatter udbetalte erstatninger, herunder interne og eksterne udgifter til besigtigelse og vurdering af skader, udgifter til bekæmpelse og begrænsning af indtrufne skader samt øvrige direkte og indirekte omkostninger forbundet med behandlingen af indtrufne skader med fradrag af genforsikringens andel. Der indgår endvidere ændringer af erstatningshensættelser og risikomargen med fradrag af genforsikringens andel samt afløbsresultatet, som er forskellen mellem de i regnskabsåret udbetalte og hensatte erstatninger vedrørende skader indtruffet i tidligere år og erstatningshensættelserne ved regnskabsårets begyndelse.

Administrations- og erhvervsomkostninger

PenSam A/S varetager den daglige administration af PenSam Forsikring. PenSam Forsikring betaler et administrationsvederlag i henhold til den indgåede administrationsaftale.

Erhvervsomkostninger omfatter omkostninger med at erhverve nye forsikringer og forny forsikringsbestanden.

Administrationsomkostninger omfatter periodiserede direkte og indirekte omkostninger vedrørende forsikringsdriften.

Forrentning og kursregulering af forsikringsmæssige hensættelser

I regnskabsposten opføres den andel af ændringer i præmiehensættelser, fortjenstmargen, erstatningshensættelser samt risikomargen, som kan henføres til løbetidsforkortelse, kursreguleringer og ændringer i anvendt diskonteringsats.

Resultatopgørelse, livsforsikring Bruttopræmier

Bruttopræmier omfatter løbende præmier og kapitalindskud (engangsindskud) og medtages i resultatopgørelsen på forfaldstidspunktet. Genforsikringsandelen af præmierne fradrages.

Indtægter af investeringsejendomme

Omfatter overskud eller underskud ved drift af selskabets investeringsejendomme. Beløbet opgøres efter fradrag af udgifter til ejendomsadministration. Regulering af investeringsejendommens værdi er indeholdt i posten 'Kursreguleringer'.

Pensionsafkastskat

Pensionsafkastskatten beregnes med en sats på 15,3%.

Pensionsafkastskat resultatføres med det beløb, der skal betales for perioden inkl. eventuelle reguleringer vedr. tidligere år. I balancen er skyldig pensionsafkastskat indregnet på de balanceposter, pensionsafkastskatten påhviler.

Forsikringsydelse for egen regning

Forsikringsydelse for egen regning omfatter årets udbetalte ydelser efter fradrag af genforsikringens andel.

Ændring i livsforsikringshensættelser

Omfatter årets ændring i livsforsikringshensættelser brutto med fradrag af genforsikringens andel.

Ændring i fortjenstmargen

Omfatter årets ændring i fortjenstmargen.

Ændring i overskudskapital

Omfatter årets ændring i overskudskapitalen.

Overført investeringsafkast

Overført investeringsafkast indeholder den del af det samlede investeringsafkast,

der vedrører egenkapitalen. For den del af selskabet, som er omfattet af contributivbekendtgørelsen, overføres den andel, som kan henføres til egenkapitalen på grundlag af fordelingen af det realiserede resultat.

For gruppeordningerne foretages en forholdsmeæssig fordeling af afkastet på grundlag af egenkapitalens og forsikringshensættelsernes størrelse primo og ultimo året.

Balancen

Immaterielle aktiver

Immaterielle aktiver vedrører primært systemudvikling til brug for administration af pensions- og forsikringsydelse. Aktiverne måles til kostpris med fradrag af akkumulerede af- og nedskrivninger. Kostprisen inkluderer afholdte omkostninger relateret til udviklingsaktiviteten samt interne lønninger og øvrige omkostninger, der er direkte henførbare til udvikling.

Afskrivning foretages lineært over aktiverens forventede brugstid, der sædvanligvis er fra 3 - 10 år. De aktiver, hvis funktionalitet overtages af KMD, har en forkortet afskrivningshorisont, som går til den forventede overtagedesdato, som for de fleste aktiver er i 2018.

Udviklingsprojekter indregnes som immaterielle aktiver, når de er klart definerede og identificerbare, hvor den tekniske udnyttelsesgrad og udviklingsmulighed i selskabet kan påvises, og hvor det er hensigten at anvende projektet. Øvrige udviklingsomkostninger indregnes i resultatopgørelsen, efterhånden som omkostningerne afholdes.

Der foretages en årlig vurdering af, hvorvidt der er indikationer på nedskrivningsbehov af de immaterielle anlægsaktiver. I tilfælde af indikationer på nedskrivningsbehov foretages der nedskrivningstest.

Materielle aktiver

Materielle aktiver består primært af driftsmidler. Driftsmidler indregnes i balancen til kostpris med fradrag af akkumulerede af- og nedskrivninger. Kostprisen omfatter anskaffelsessummen samt øvrige omkostninger tilknyttet anskaffelsen. Afskrivninger beregnes på grundlag af aktivets restværdi fratrukket

akkumulerede nedskrivninger. Afskrivninger på driftsmidler foretages lineært over den forventede økonomiske levetid. Afskrivningsperioderne er fastsat til 3 - 10 år.

Investerings ejendomme

Investerings ejendomme måles til dagsværdi efter en cash flow model. Investerings ejendomme omfatter primært bolig- og erhvervs ejendomme. Dagsværdien opgøres med udgangspunkt i en systematisk vurdering af ejendommene baseret på deres forventede afkast over en 10-årig periode og terminalværdi.

Terminalværdien er forventningen til ejendommens fremtidige kontante driftsafkast i et normalt år efter en 10-årig periode. Dagsværdien er opgjort ved at tilbagediskontere det forventede afkast samt at fastsætte afkastkrav, der blandt andet afhænger af ejendommens art, beliggenhed og det aktuelle renteniveau.

Ejendomme ejet af ejendomsselskaber indgår i posterne 'Kapitalandele i tilknyttede og associerede virksomheder'.

Kapitalandele i tilknyttede og associerede virksomheder

Kapitalandele i tilknyttede og associerede virksomheder indregnes og måles til virksomhedens regnskabsmæssige indre værdi. Virksomhedens indre værdi opgøres efter det senest modtagne regnskab.

Kapitalandele

Kapitalandele indregnes i balancen til dagsværdi.

Dagsværdien for kapitalandele, der handles på et aktivt marked, opgøres på baggrund af lukkekursen på balancedagen.

For kapitalandele, hvor der ikke forefindes et aktivt marked og dermed ikke en observerbar pålidelig dagsværdi, foretages værdiansættelsen med udgangspunkt i almindeligt anerkendte værdiansættelsesmetoder. Dette omfatter f.eks. "discounted cash flow metoden", sammenlignelige handler og multipler. Den anvendte metode varierer afhængig af de konkrete foretagne investeringer.

Værdiansættelserne efterprøves løbende ud fra risiko og væsentlighed. Der valideres ved hjælp af følsomhedsanalyser af væsentlige forudsætninger i de anvendte værdiansættelsesmodeller.

Investeringsforeningsandele

Børsnoterede investeringsforeningsandele måles til dagsværdi med udgangspunkt i den officielle lukkekurs på balancedagen. Hvis en officiel lukkekurs ikke findes, anvendes den offentlige børskurs. Unoterede investeringsforeningsandele måles til den af udbyder beregnede kurs, der bygger på de underliggende værdipapirers dagspris.

Andele i Kapitalforeningen PenSam Invest indgår som tilknyttet virksomhed.

Obligationer, pantsikrede udlån og andre udlån

Obligationer, pantsikrede udlån og andre udlån måles til dagsværdi. Dagsværdien af noterede obligationer opgøres med udgangspunkt i den officielle lukkekurs på balancedagen. Hvis en officiel lukkekurs ikke findes, anvendes den officielle børskurs. Dagsværdien af udtrukne børsnoterede obligationer måles dog til nutidsværdien af udtrækningsbeløbet. For øvrige unoterede obligationer og udlån opgøres dagsværdien ud fra almindeligt anerkendte værdiansættelsesteknikker, der inddrager alle tilgængelige data, som markedsdeltagere må antages at ville tage i betragtning ved en prisfastsættelse. PenSam benytter et internationalt anerkendt kreditvurderingsværktøj til understøttelse af ovenstående teknikker.

Afledte finansielle instrumenter

Børsnoterede og unoterede afledte finansielle instrumenter måles til dagsværdi, og reguleringer indregnes løbende i resultatopgørelsen under 'Kursreguleringer'. Positive dagsværdier indregnes i balancen under 'Afledte finansielle instrumenter', og negative dagsværdier indregnes i balancen under 'Anden gæld og Gæld til kreditinstitutter'.

For afledte finansielle instrumenter, der ikke er børsnoterede, anvendes til værdiansættelsen almindeligt anerkendte vær-

diansættelsesmetoder. De valgte metoder tilpasses de enkelte afledte finansielle instrumenter.

Der foretages analyser af værdiansættelserne i forhold til eksterne modpart og i forhold til priser fastsat af en uafhængig finansiell institution, for at vurdere og efterprøve de af selskabet fastsatte værdier.

Repoer behandles som lån mod sikkerhed. Obligationer solgt som led i en repoforretning er medtaget i balancen til dagsværdi.

Genforsikringsandele af hensættelser til forsikringskontrakter

Genforsikringens andel af erstatningshensættelser beregnes på den enkelte skade i overensstemmelse med bestemmelserne i de indgåede genforsikringskontrakter.

Tilgodehavender

Tilgodehavender består af tilgodehavender hos forsikringstagere, tilgodehavender hos tilknyttede virksomheder samt andre tilgodehavender. Tilgodehavender måles til dagsværdi, hvilket normalt svarer til nominal værdi med fradrag af eventuel nedskrivning til forventede tab.

Aktuelle skatteaktiver/forpligtelser

Aktuelle skatteaktiver/forpligtelser indregnes i balancen med det beløb, som beregnes på grundlag af årets forventede skattepligtige indkomst.

Aktuelle skatteaktiver/forpligtelser består af forskellen mellem betalt aconto skat og betalbar skat. Skyldig skat indgår i regnskabsposten 'Aktuelle skatteforpligtelser'. Tilgodehavende skat indgår i regnskabsposten 'Aktuelle skatteaktiver'.

Likvide beholdninger

Likvide beholdninger indregnes og måles i balancen til dagsværdi, hvilket normalt svarer til nominal værdi.

Periodeafgrænsningsposter

Under periodeafgrænsningsposter indregnes betalinger vedrørende indtægter/udgifter vedrørende efterfølgende regnskabsår. Periodeafgrænsningsposter måles til kostpris.

Minoritetsinteresser

Minoritetsinteresser er øvrige investorers andel af tilknyttede virksomheders resultat og egenkapital.

Overskudskapital

Overskudskapital består af særlige bonus-hensættelser. De indeholder andele af overskud, der tilfalder medlemmerne, og som medregnes i selskabets basiskapital. De særlige bonushensættelser modtager samme forrentning som egenkapitalen og kan dække tab på lige fod med egenkapitalen. Særlige bonushensættelser udbetales til medlemmerne, når pensionerne er under udbetaling, eller når der sker genkøb.

Præmiehensættelser

Præmiehensættelser svarer til den del af præmien, der vedrører den ikke-forløbne risikoperiode. Præmiehensættelserne udgør mindst den del af bruttopræmien, der svarer til den del af forsikringsperioden, der vedrører efterfølgende regnskabsår. Præmiehensættelserne er diskonteret. Nutidsværdien af fremtidige betalingsstrømme findes ved diskontering med Finanstilsynets rentekurve.

Den del af præmiehensættelserne, som skal betales til genforsikringen, opføres under aktiverne.

Fortjenstmargen på skadesforsikringskontrakter

Fortjenstmargenen indeholder den forventede fortjeneste i de ikke-forløbne dele af risikoperioderne for selskabets indgåede forsikringskontrakter. Den forventede fortjeneste beregnes ud fra udviklingen i de hidtidige erfaringer for indtjening og fordelt på de enkelte produkter. Ændringer i fortjenstmargenen opføres i resultatopgørelsen som underpost til præmieindtægter.

I beregningen af fremtidige betalingsstrømme indgår de forventede betalinger efter balancedagen vedrørende de af selskabet indgåede forsikringskontrakter, uanset om risikoperioden er påbegyndt eller ej.

Erstatningshensættelser

Erstatningshensættelser opgøres ultimo regnskabsåret som summen af anmeldte, endnu ikke afregnede erstatningskrav med

tillæg af forventede efteranmeldte erstatningskrav samt et skønnet erstatningskrav for utilstrækkeligt oplyste forsikringsbegivenheder.

De anmeldte erstatningskrav opgøres enten som en sag-for-sag vurdering eller bliver estimeret ud fra statistiske metoder med basis i erfaringer fra tidligere år. Erstatningshensættelserne fastsættes for hver branche med baggrund i aktuarmæssige modeller.

De opgjorte erstatningshensættelser forhøjes derudover med beløb til dækning af direkte og indirekte skadesbehandlingsomkostninger i forbindelse med afvikling af erstatningsforpligtelserne. Erstatningshensættelserne er diskonteret. Nutidsværdien af fremtidige betalingsstrømme findes ved diskontering med Finanstilsynets rentekurve.

Den del af erstatningshensættelserne, som forventes at indgå fra genforsikringen, opføres under aktiver.

Risikomargen på skadesforsikringskontrakter

Risikomargenen beregnes således, at hensættelserne svarer til det beløb, som et andet forsikringsselskab kan forventes at kræve for at overtage og honorere forsikringsforpligtelserne. Risikomargenen beregnes efter kapitalomkostningsmetoden under Solvens II. Ændringer i risikomargen i resultatopgørelsen fordeles mellem ændringer, der kan henføres til præmiehensættelserne henholdsvis erstatningshensættelserne.

Forsikringsmæssige hensættelser

Forsikringsmæssige hensættelser opgøres på basis af det til Finanstilsynet anmeldte tekniske grundlag for beregning af forsikringsmæssige hensættelser. Forsikringsmæssige hensættelser opdeles på balancen i livsforsikringshensættelser og fortjenstmargen på livsforsikringer og investeringskontrakter.

Livsforsikringshensættelser

Livsforsikringshensættelser opdeles i noterne i garanterede ydelser, risikomargen, individuelt bonuspotentiale samt kollektivt bonuspotentiale.

Nutidsværdien af fremtidige betalingsstrømme findes ved diskontering med den til Finanstilsynet anmeldte rentekurve, hvor satserne er med volatilitetsjustering og reduceret med pensionsafkastbeskatningssatsen.

Forudsætninger vedrørende dødelighed og invaliditet er fastlagt på baggrund af erfaringer fra bestanden i PenSam. Forudsætninger vedrørende de fremtidige administrationsomkostninger er baseret på erfaringer i PenSam vedrørende omkostninger pr. forsikret.

For livsforsikringshensættelserne vedrørende ikke-garanterede ydelser er underposterne garanterede ydelser og risikomargen nul, og der er alene individuelt bonuspotentiale og kollektivt bonuspotentiale.

Garanterede ydelser

Garanterede ydelser er opgjort til nutidsværdi ud fra de betalingsstrømme (præmier, ydelser, administrationsudgifter), der følger hvis forsikringerne har henholdsvis fortsat præmiebetaling, ophørt præmiebetaling (fripolice), tilbagekøb, og hvis forsikringsbegivenheder indtræffer, hvor der beregnes et sandsynlighedsvægtet gennemsnit ud fra sandsynlighederne for disse forskellige tilstande.

Nutidsværdierne opgøres efter markedsforudsætningerne. Hertil lægges et tillæg til dækning af fremtidige ydelser foranlediget af indtrufne forsikringsbegivenheder samt et tillæg for ubetalte, forfaldne forsikringsydelser.

Risikomargen

Risikomargenen beregnes efter kapitalomkostningsmetoden under Solvens II.

Individuelt bonuspotentiale og kollektivt bonuspotentiale

Den forsikredes bonusret opgøres residualt i forhold til de forsikringsmæssige hensættelser efter finansiering af garanterede ydelser, risikomargen og fortjenstmargen. Den del af værdien af bonusretten, der er indeholdt i de retrospektive hensættelser, er individuelt bonuspotentiale, mens den del, der ikke er fordelt til de enkelte forsikringer er kollektivt bonuspotentiale.

Individuelt bonuspotentiale og kollektivt bonuspotentiale kan sammen med fortjenstmargen anvendes til betaling af den anmeldte risikoforrentning samt til dækning af negative realiserede resultater i henhold til kontributionsbekendtgørelsen.

Fortjenstmargen på livsforsikringer og investeringskontrakter

Fortjenstmargenen indeholder nutidsværdien af de forventede fremtidige overskud, jf. de anmeldte regler herfor.

Fortjenstmargenen er i henhold til selskabets anmeldte markedsværdigrundlag beregnet ud fra, at den indeholder nutidsværdien af fortjenst delen af fremtidig risikoforrentning.

Fortjenstmargenen kan ikke overstige værdien af de forsikringsmæssige hensættelser med fradrag af garanterede ydelser og risikomargen.

Idet fortjenst delen af risikoforrentningen er anmeldt på kontributionsgruppeniveau og tages af kontributionsgruppens realiserede resultat efter det beregningsmæssige kontributionsprincip og ikke på policeniveau, beregnes fortjenstmargenen ligeledes på kontributionsgruppeniveau.

Finanstilsynet har i forbindelse med høring af ny kontributionsbekendtgørelse udtalt, at opgørelsen af fortjenstmargenen kan foretages på gruppeniveau. Endvidere vil Finanstilsynet opsætte rammer for beregningen af fortjenstmargenen på balancen. Det vides ikke, om dette vil medføre ændringer i selskabets beregning af fortjenstmargenen fremadrettet.

Udskudte skatteaktiver/forpligtelser

Udskudt skat opgøres ud fra gældsmetoden på alle midlertidige forskelle mellem regnskabs- og skattemæssige værdier på aktiver og forpligtelser. Udskudt skat indregnes i balancen under posterne 'Udskudte skatteaktiver' og 'Udskudte skatteforpligtelser' på grundlag af gældende skattesatser.

Skatteaktiver vedrørende uudnyttede underskud og skattefradrag indeholdes alene i udskudt skat, hvis det er sandsynligt, at

sådanne underskud og skattefradrag kan udnyttes under hensyntagen til, at selskabet indgår i en sambeskatning.

Gæld til kreditinstitutter

Gæld til kreditinstitutter omfatter gældsforpligtelser forbundet med investeringsaktiviteten. Gæld til kreditinstitutter i forbindelse med repoforretninger måles til dagsværdi.

Øvrige forpligtelser

Øvrige forpligtelser, omfatter repoforretninger samt gæld til tilknyttede og associerede selskaber, og anden gæld måles til dagsværdi, der i al væsentlighed svarer til nominel værdi.

Nøgletal

Selskabets nøgletal udarbejdes efter reglerne i Regnskabsbekendtgørelsen. Afkastnøgletallene er beregnet som sammenvægtede afkast.

Kommende standarder og fortolkningsbidrag

International Accounting Standards Board (ASB) har udsendt en række ændringer af de internationale regnskabsstandarder, der endnu ikke er trådt i kraft. I det følgende er omtalt de standarder, som forventes at få indflydelse på koncernens regnskabsaflægning.

IRFS 17 Forsikringskontrakter forventes implementeret 1. januar 2021. Koncernen er i gang med at vurdere effekten af standarden. Det er endnu ikke muligt at vurdere eventuelle regnskabsmæssige effekter af standarden.

Noter

i mio. kroner

Note 2					
Hoved- og nøgletal ¹⁾					
Resultatopgørelse	2017	2016	2015	2014	2013
Skadesforsikring					
Bruttopræmieindtægter	283	268	250	225	197
Bruttoerstatningsudgifter	-241	-217	-202	-162	-157
Forsikringsmæssige driftsomkostninger, i alt	-43	-47	-44	-44	-41
Resultat af afgiven forretning	-6	-1	-5	-4	-3
<i>Forsikringsteknisk resultat af skade</i>	-7	3	-1	15	-4
Afløbsresultat	-6	2	0	22	10
Livsforsikring					
Præmier	5.542	5.515	5.336	5.142	4.999
Forsikringsydelse	-2.273	-2.340	-1.804	-2.555	-2.038
Investeringsafkast før pensionsafkastskat	6.433	6.870	1.617	6.957	1.785
Pensionsafkastskat	-988	-1.025	-270	-1.240	-327
Forsikringsmæssige driftsomkostninger, i alt	-239	-258	-236	-255	-265
Resultat af genforsikring	-1	-1	-2	-2	-3
Ændring i livsforsikringshensættelser	-7.891	-6.562	-1.067	-10.729	-2.901
Ændring i fortjenstmargen	-174	-1.721	0	0	0
Ændring i overskudskapital	-302	-337	0	0	0
Bonus	-	-	-3.725	1.730	-1.593
<i>Forsikringsteknisk resultat af liv</i>	107	141	-151	-952	-343
Investeringsafkast, i alt	6.770	7.459	2.480	8.786	2.645
Overført til forsikringsvirksomhed	-6.433	-6.870	-1.617	-6.957	-1.785
Andre indtægter	0	0	30	0	3
Andre omkostninger	-158	-57	-1	-8	-15
<i>Resultat før skat</i>	279	675	740	884	501
Skat	13	-18	-26	-166	9
Årets resultat	292	657	714	718	510
Minoritetsinteressers andel i driftsresultat	-357	-656	-684	-637	-621
Moderselskabets andel af årets resultat	-65	1	30	81	-111
Balance	2017	2016	2015	2014	2013
Hensættelser til forsikrings- og investeringskontrakter, i alt	100.538	92.466	85.865	81.057	72.076
Egenkapital, i alt	8.742	9.139	8.809	8.060	6.814
heraf minoritetsinteressers andel	6.639	6.971	6.531	5.808	4.643
Aktiver, i alt	125.093	116.365	108.943	105.034	90.707

Noter

Note 2 • fortsat

Hoved- og nøgletal ¹⁾

Nøgletal i procent	2017	2016	2015	2014	2013
Koncernen					
Afkastprocent	6,4	7,7	2,7	11,1	3,5
Forrentning af overskudskapital efter skat	4,5	5,8			
Solvensdækning (Solvens II)**	182,9	172,1			
Solvensdækning (Solvens I)	-	-	216,3	226,6	240,9
Egenkapitalforrentning efter skat*	-3,0	0,1	1,3	3,7	-5,0
Livsforsikring					
Omkostningsprocent af hensættelser	0,3	0,3	0,4	0,4	0,5
Omkostninger pr. forsikret i kr.	454	499	517	585	609
Solvensdækning (Solvens II)**	657,0	540,0			
Solvensdækning (Solvens I)	-	-	204,2	218,5	232,7
Skadesforsikring					
Bruttoerstatningsprocent	85,1	80,6	80,9	72,2	79,5
Bruttoomkostningsprocent	15,2	17,4	17,6	19,4	20,8
Combined ratio	102,4	98,5	100,2	93,3	101,8
Operating ratio	102,4	98,5	100,2	93,3	101,7
Relativt afløbsresultat	-7,2	2,7	-0,2	27,1	11,8
Bank					
Renterisiko	4,5	4,8	4,5	4,5	3,7
Udlån plus nedskrivning i forhold til indlån	74,2	75,6	72,8	68,8	51,5
Årets nedskrivningsprocent	0,4	0,3	0,1	0,5	0,6
Årets udlånsvækst	0,5	6,2	11,7	1,7	12,7

Alle nøgletal er beregnet i henhold til Bekendtgørelse om finansielle rapporter for forsikringselskaber og tværgående pensionskasser.

* Egenkapitalen er opgjort ekskl. minoritetsinteressers andel af egenkapitalen, idet de hovedsagligt er af investeringsmæssig karakter.

** Nøgletallet solvensdækning er undtaget fra kravet om revision jf. regnskabsbekendtgørelsen og dermed ikke revideret.

¹⁾ Finanstilsynets regnskabsbekendtgørelse er ændret med virkning fra 2016. Den medfører nye samt redefinerede regnskabsposter. Historiske data er ikke tilgængelige, hvorfor det ikke er muligt for andre end skadeforsikring at udarbejde nye sammenligningstal for 2013-2015.

Noter

i tusind kroner

	Koncernen		Moderselskabet	
Note 3				
Bruttopræmier, skadesforsikring	2017	2016	2017	2016
Løbende præmier, direkte forsikring	280.597	264.135	-	-
<i>I alt</i>	280.597	264.135	-	-
Note 4				
Erstatningsudgifter for egen regning, skadesforsikring	2017	2016	2017	2016
Bruttoerstatninger vedrørende året	-234.758	-218.549	-	-
Afløbstab/gevinst, brutto	-6.240	2.192	-	-
Genforsikringsandel af erstatninger vedrørende året	-240.998	-216.357	-	-
Afløbstab/gevinst, genforsikringsandel	12.618	11.862	-	-
<i>I alt</i>	-1.736	639	-	-
<i>I alt</i>	-230.116	-203.856	-	-
Note 5				
Administrationsomkostninger, skadesforsikring	2017	2016	2017	2016
Administrationsvederlag	-32.237	-35.984	-	-
<i>I alt</i>	-32.237	-35.984	-	-
Administrationsvederlaget afregnes efter fast pris i henhold til aftale.				
Personaleomkostninger				
Løn	-14.409	-12.817	-	-
Pensionsbidrag	-2.319	-2.122	-	-
Udgifter til social sikring	-140	-98	-	-
<i>I alt</i>	-16.868	-15.037	-	-
Gennemsnitlige antal heltidsbeskæftigede	26	22		
Antal i bestyrelsen	4	4		
Antal i direktionen	1	2		
Antal væsentlige risikotagere	14	5		
Note 6				
Bruttopræmier, livsforsikring	2017	2016	2017	2016
Løbende præmier	5.145.275	5.036.949	-	-
Engangspræmier	396.951	477.814	-	-
<i>I alt</i>	5.542.226	5.514.763	-	-
Note 7				
Pensionsafkastskat	2017	2016	2017	2016
Beregnet betaling for året	-986.398	-1.021.443	-	-
Udskudt pensionsafkastskat	0	0	-	-
Individuel pensionsafkastskat overført fra andet selskab	312	372	-	-
Individuel pensionsafkastskat overført til andet selskab	-1.018	-1.356	-	-
Afregnet individuel pensionsafkastskat	-1.195	-2.084	-	-
Regulering vedrørende tidligere år	0	0	-	-
<i>I alt</i>	-988.299	-1.024.511	-	-

Noter

i tusind kroner

Note 8	Koncernen		Moderselskabet	
	2017	2016	2017	2016
Udbetalte ydelser, livsforsikring				
Forsikringssummer ved død	-224.636	-234.399	-	-
Forsikringssummer ved invaliditet	-54.795	-62.231	-	-
Forsikringssummer ved udløb	-78.279	-123.774	-	-
Pensions- og renteydelser	-1.186.498	-1.063.162	-	-
Genkøb og overførsler	-619.212	-762.061	-	-
Afgiftsberigtigelsen af alderssum	-18.356	-12.301	-	-
Regulering af fond for midlertidig økonomisk bistand	-461	-251	-	-
Pal kompensation	0	-11	-	-
Udbetalt fra overskudskapital	-82.116	-73.106	-	-
Skadeforebyggende omkostninger	-8.144	-8.397	-	-
<i>I alt</i>	-2.272.497	-2.339.693	-	-
Note 9				
Administrationsomkostninger, livsforsikring				
Administrationsvederlag	-238.548	-258.033	-16.387	-19.076
<i>Administrationsomkostninger, i alt</i>	-238.548	-258.033	-16.387	-19.076
Moderselskabet har indgået administrationsaftale med PenSam A/S. Der er derfor ikke ansat medarbejdere i selskabet. Vederlag til direktion og bestyrelse samt honorar til revision bliver afregnet i henhold til administrationsaftale.				
Personaleomkostninger				
Løn	-186.647	-217.993		
Pensionsbidrag	-30.768	-35.720		
Udgifter til social sikring og lønsum	-27.048	-29.257		
I alt	-244.463	-282.970		
Gennemsnitlige antal heltidsansatte	268	312		
Antal i bestyrelse			7	7
Antal i direktion			1	2
Antal øvrige væsentlige risikotagere			11	4
Vederlag til bestyrelse, direktion og væsentlige risikotagere:				
Bestyrelse				
Bestyrelsesformand Dennis Kristensen*			-120	-120
Næstformand Palle Nielsen			-100	-100
Per Hviid (Indtrådt pr. 3. oktober 2016)			-80	-19
Rasmus Lau Henningsen (Indtrådt pr. 15. marts 2017)			-64	0
Jan Reinmark			-80	-80
Mona Striib*			-56	-56
Birthe Ullbæk Petersen			-80	-80
Flemming Bøgvad (Udtrådt pr. 3. oktober 2016)			0	-61
Christian Dahl (Udtrådt pr. 3. oktober 2016)			0	-61
Robin Kahr (Indtrådt pr. 3. oktober 2016 og udtrådt pr. 15. marts 2017)			-16	-19
<i>Honorar i alt</i>			-596	-596
*Bestyrelsesmedlemmets honorar afgives til FOA				

Noter

i tusind kroner

Note 9 • fortsat	Koncernen		Moderselskabet	
	2017	2016	2017	2016
<p>Bestyrelsen aflønnes udelukkende med et fast honorar. Som medlem af bestyrelsen i andre selskaber i PenSam gruppen har følgende bestyrelsesmedlemmer modtaget et samlet honorar fra selskaberne: Dennis Kristensen 133 t. kr. (2016: 133 t. kr.), Palle Nielsen 48 t. kr. (2016: 48 t. kr.), Per Hviid 60 t. kr. (2016: 71 t. kr.), Jan Reinmark 64 t. kr. (2016: 64 t. kr.), Mona Striib 210 t. kr. (2016: 210 t. kr.), Birthe Ullbæk Petersen 52 t. kr. (2016: 0 t. kr.) og Flemming Bøgvad 0 t. kr. (2016: 7 t. kr.).</p>				
Direktionsvederlaget afholdes af PenSam Liv				
Direktion				
Torsten Fels				
Kontraktligt vederlag	-3.168	-3.158	-3.168	-3.158
Kontant bonus	0	0	0	0
<i>Vederlag i alt</i>	<i>-3.168</i>	<i>-3.158</i>	<i>-3.168</i>	<i>-3.158</i>
Benny Buchardt Andersen (Indtrådt pr. 1. august 2016 og udtrådt pr. 18. august 2017)				
Kontraktligt vederlag	-1.997	-1.298	-1.997	-1.298
Kontant bonus	0	0	0	0
<i>Vederlag i alt</i>	<i>-1.997</i>	<i>-1.298</i>	<i>-1.198</i>	<i>-1.298</i>
Benny Buchardt Andersen er fratrædt som direktør pr. 18. august 2017. Der er udbetalt løn i fratrædelseperioden, og derudover er der aftalt en fratrædelsesgodtgørelse. Det samlede beløb udgør 5.503 t. kr.				
Helen Kobæk (Udtrådt pr. 31. juli 2016)				
Kontraktligt vederlag	0	-2.531	0	-2.531
Kontant bonus	0	0	0	0
<i>Vederlag i alt</i>	<i>0</i>	<i>-2.531</i>	<i>0</i>	<i>-2.531</i>
Direktionen aflønnes af PenSam Liv, og omkostningen fordeles til de øvrige selskaber i PenSam gruppen i henhold til administrationsaftale. Det omkostningsførte vederlag til direktionen i PenSam Holding udgør 387 t. kr. (2016: 524 t. kr.).				
Øvrige ansatte, hvis aktiviteter har væsentlig indflydelse på virksomhedens risikoprofil				
Kontraktligt vederlag	-23.632	-21.315	-12.136	-4.927
Pensionsbidrag	-3.891	-3.316	-2.089	-776
Kontant bonus	-480	-570	0	0
<i>Vederlag i alt</i>	<i>-28.003</i>	<i>-25.201</i>	<i>-14.225</i>	<i>-5.703</i>
PenSam gruppen er forpligtet til at udpege alle medarbejdere, hvis aktiviteter har indflydelse på PenSam Holding's risikoprofil. En andel af de væsentlige risikotagere er ansat i PenSam A/S og vederlaget fordeles til de øvrige selskaber i PenSam gruppen og afregnes i henhold til administrationsaftale.				
Samlet variabel løn fordelt på udbetalingsform				
Kontant udbetalt	-480	-550	0	0
Udskudt for året	0	-800	0	0
Samlet udestående variabel løn				
Udestående udskudt variabel løn vedr. tidligere år	-320	0	0	0
Udbetaling af udskudt variabel løn vedr. tidligere år	-480	0	0	0
Optjent udskudt variabel løn	0	800	0	0
Revisionshonorar:				
Lovpligtig revision af årsregnskabet	-1.332	-1.047	-80	-72
Andre erklæringsopgaver med sikkerhed	0	-40	0	0
Skatterådgivning	-750	-600	-26	0
Honorar for andre ydelser	-6	-413	0	0
<i>I alt</i>	<i>-2.088</i>	<i>-2.100</i>	<i>-106</i>	<i>-72</i>

Noter

i tusind kroner

Note 10	Koncernen		Moderselskabet	
	2017	2016	2017	2016
Renteindtægter og udbytter mv.				
Renter af obligationer mv.	1.400.068	1.670.236	114	-5
Renter af pantsikrede udlån	82.221	117.121	-	-
Renter af gældsbreve	32.365	44.769	-	-
Udbytte, kapitalandele og investeringsforeningsandele	853.723	716.297	-	-
Udlån	62.454	58.568	-	-
Øvrige finansielle investeringsaktiver	292.113	269.355	-	-
Kreditinstitutter mv.	7.049	16.868	-	-
Andre	2	6	-	-
<i>I alt</i>	<i>2.729.995</i>	<i>2.893.220</i>	<i>114</i>	<i>-5</i>
Note 11				
Kursreguleringer	2017	2016	2017	2016
Investeringsejendomme	5.277	-1.892	-	-
Kapitalandele	3.618.408	3.120.222	-	-
Investeringsforeningsandele	604	987	-	-
Obligationer	-104.483	518.860	-54	125
Pantsikrede udlån	-1.044.932	1.618.896	-	-
Afledte finansielle investeringsaktiver	-111.856	-54.296	-	-
Andre udlån	-284.875	-58.484	-	-
Valutakursreguleringer	1.771.902	-528.630	-	-
<i>I alt</i>	<i>3.850.045</i>	<i>4.615.663</i>	<i>-54</i>	<i>125</i>
Note 12				
Administrationsomkostninger i forbindelse med investeringsvirksomhed	2017	2016	2017	2016
Handelsomkostninger	-15	-40	-	-
Depotafgift	-3.187	-6.075	-	-
Formueforvaltning, fordelte fællesomkostninger	-306.211	-305.172	-	-
Anden formueadministration	-7.876	-6.048	-	-
<i>I alt</i>	<i>-317.289</i>	<i>-317.335</i>	<i>-</i>	<i>-</i>

Noter

i tusind kroner

Note 13	Koncernen		Moderselskabet	
	2017	2016	2017	2016
Skat				
Årets aktuelle skat	-14.585	-22.155	-	-
Ændring i udskudt skat	44.388	13.397	1.471	1.324
Regulering vedrørende tidligere år	-16.860	11.613	-	-
Udbytteskat	0	-20.356	-	-
<i>I alt</i>	<i>12.943</i>	<i>-17.501</i>	<i>1.471</i>	<i>1.324</i>
Årets skatteomkostning afstemmes således:				
Årets resultat før skat	279.392	675.106	-6.578	-168
Skat heraf	-61.466	-148.523	12.910	-37
Regulering af værdier	96.405	139.925	-11.439	1.521
Selskabsskatteprocent	0	-160	0	-160
Regulering vedførende tidligere år	-21.996	11.613	0	0
Udbytteskat	0	-20.356	-	-
<i>I alt</i>	<i>12.943</i>	<i>-17.501</i>	<i>1.471</i>	<i>1.324</i>

Note 14	31.12.2017		31.12.2016	
Immaterielle aktiver	31.12.2017	31.12.2016	31.12.2017	31.12.2016
Kostpris 1. januar	984.869	922.947	-	-
Primoregulering	0	0	-	-
Kostpris primo	984.869	922.947	-	-
Tilgang	1.213	22.120	-	-
Afgang	0	-978	-	-
<i>Kostpris ultimo</i>	<i>986.082</i>	<i>984.869</i>	<i>-</i>	<i>-</i>

Noter

i tusind kroner

	Koncernen		Moderselskabet	
Note 14 • fortsat				
Immaterielle aktiver	31.12.2017	31.12.2016	31.12.2017	31.12.2016
Afskrivninger, primo	-709.975	-609.580	-	-
Årets afskrivninger	-127.831	-100.395	-	-
Af- og nedskrivninger vedrørende afgang	0	0	-	-
<i>Afskrivninger ultimo</i>	<i>-837.806</i>	<i>-709.975</i>	<i>-</i>	<i>-</i>
<i>Saldo ultimo</i>	<i>148.276</i>	<i>274.894</i>	<i>-</i>	<i>-</i>
Note 15				
Materielle aktiver	31.12.2017	31.12.2016	31.12.2017	31.12.2016
Kostpris primo	60.872	58.059	-	-
Tilgang	1.833	4.489	-	-
Afgang	-217	-1.676	-	-
<i>Kostpris ultimo</i>	<i>62.488</i>	<i>60.872</i>	<i>-</i>	<i>-</i>
Afskrivninger primo	-49.384	-45.188	-	-
Årets afskrivninger	-4.631	-5.099	-	-
Afskrivninger på afhændede aktiver	196	903	-	-
<i>Afskrivninger ultimo</i>	<i>-53.819</i>	<i>-49.384</i>	<i>-</i>	<i>-</i>
<i>Saldo ultimo</i>	<i>8.669</i>	<i>11.488</i>	<i>-</i>	<i>-</i>
Note 16				
Investeringsjendomme	31.12.2017	31.12.2016	31.12.2017	31.12.2016
Dagsværdi primo	5.207.300	4.875.763	-	-
Tilgang	960.287	597.760	-	-
Afgang	-1.625.904	-418.719	-	-
Årets regulering til dagsværdi	236.614	152.496	-	-
<i>Dagsværdi ultimo</i>	<i>4.778.297</i>	<i>5.207.300</i>	<i>-</i>	<i>-</i>
Vægtet gennemsnit af forrentningskravet, der er lagt til grund ved fastsættelse af ejendommenes dagsværdi:				
Boligejendomme	4,87%	4,99%	-	-
Erhvervsjendomme	5,70%	5,85%	-	-
Blandede bolig- og erhvervsjendomme	5,14%	5,35%	-	-

Selskabets ejendomme værdiansættes med udgangspunkt i DCF-metoden.

Der har ikke været anvendt eksterne eksperter ved målingen af investeringsejendomme.

Noter

i tusind kroner

Note 17	Koncernen			Moderselskabet	
	Hovedstol 2017	Positiv værdi 2017	Negativ værdi 2017	Positiv værdi 2017	Negativ værdi 2017
Afledte finansielle instrumenter					
Rentekontrakter					
Renteswaps					
Løbetid 0-10 år	43.790.367	571.807	-264.620	-	-
Løbetid 10 -20 år	37.479.178	2.814.025	-1.477.148	-	-
Løbetid >20 år	12.059.725	156.848	-852.188	-	-
<i>I alt</i>	93.329.270	3.542.680	-2.593.956	-	-
Renteoptioner					
Løbetid 0-10 år	4.616.163	36	0	-	-
<i>I alt</i>	4.616.163	36	0	-	-
Repo/Reverse forretninger					
Løbetid 0-10 år	-2.069.124	2.056.464	-5.065.509	-	-
<i>I alt</i>	-2.069.124	2.056.464	-5.065.509	-	-
Obligationsfutures					
Løbetid 0-10 år	-3.757.869	52	-73	-	-
<i>I alt</i>	-3.757.869	52	-73	-	-
Valutakontrakter					
Terminkontrakter	-45.183.886	480.893	-79.243	-	-
<i>I alt</i>	-45.183.886	480.893	-79.243	-	-
<i>Saldo ultimo</i>	46.934.554	6.080.127	-7.738.781	-	-

Alle rentekontrakter er indgået i danske kroner og euro.

Valutakontrakter har alle en løbetid på under et år.

Positive dagsværdier indgår i aktiverne.

Negative dagsværdier indgår i passiverne under 'Anden gæld' og 'Gæld til kreditinstitutter'.

Noter

i tusind kroner

Note 17 • fortsat	Koncernen			Moderselskabet	
	Hovedstol 2016	Positiv værdi 2016	Negativ værdi 2016	Positiv værdi 2016	Negativ værdi 2016
Afledte finansielle instrumenter					
Rentekontrakter					
Renteswaps					
Løbetid 0-10 år	20.170.006	746.172	-373.172	-	-
Løbetid 10 -20 år	22.774.503	3.355.891	-1.164.659	-	-
Løbetid >20 år	11.911.716	302.803	-1.543.685	-	-
<i>I alt</i>	54.856.225	4.404.866	-3.081.516	-	-
Renteoptioner					
Løbetid 0-10 år	4.610.028	833	-	-	-
<i>I alt</i>	4.610.028	833	-	-	-
Repo/Reverse forretninger					
Løbetid 0-10 år	-294.000	2.128.199	-3.065.522	-	-
<i>I alt</i>	-294.000	2.128.199	-3.065.522	-	-
Obligationsfutures					
Løbetid 0-10 år	-2.452.877	6.700	-8.204	-	-
<i>I alt</i>	-2.452.877	6.700	-8.204	-	-
Valutakontrakter					
Termiskontrakter	-38.224.657	216.254	-1.673.458	-	-
<i>I alt</i>	-38.224.657	216.254	-1.673.458	-	-
<i>Saldo ultimo</i>	18.494.719	6.756.852	-7.828.700	-	-

Alle rentekontrakter er indgået i danske kroner og euro.

Valutakontrakter har alle en løbetid på under et år.

Positive dagsværdier indgår i aktiverne.

Negative dagsværdier indgår i passiverne under 'Anden gæld' og 'Gæld til kreditinstitutter'.

Noter

i tusind kroner

Note 18

Eventualaktiver

PenSam har rejst et tilbagesøgningskrav overfor SKAT som følge af EU - Domstolens afgørelse i relation til den såkaldte ATP - sag, som vedrører momsfritagelse for forvaltning og herunder administration af pensionselskaber. Det er som følge af manglende praksis på området uvist i hvilket omfang PenSam får medhold, og i givet fald hvornår PenSam modtager refusion. Det er derfor ikke muligt at indregne beløb i relation hertil i årsrapporten. Kravet behandles derfor som et eventualaktiv.

	Koncernen		Moderselskabet	
Note 19	31.12.2017	31.12.2016	31.12.2017	31.12.2016
Overskudskapital				
Saldo primo	3.197.352	2.944.846	-	-
Andel af realiseret resultat	172.908	193.580	-	-
Andel af pensionsafkastskat	-73.851	-59.133	-	-
Vedligeholdelse af overskudskapital	262.455	191.130	-	-
Udbetalt	-82.116	-73.071	-	-
Saldo ultimo	3.476.748	3.197.352	-	-

Det bliver anmeldt til Finanstilsynet, at risikoforrentningen for 2018 forøges svarende til tabsdækningen i 2016 og 2017 fra basiskapitalen til dækning af negative realiserede resultater i omkostningskontributionsgrupperne PMF og Tradition - garanterede.

Selskabet har en skyggekonto vedrørende egenkapital på 5,1 mio. kr. og overskudskapital på 7,2 mio. kr. i 2017. I 2016 var den på hhv. 6,7 og 9,7 mio. kr.

Efter kontributionsbekendtgørelsen skal skyggekonti pr. 31.12.2015 nedbringes eller nedskrives med mindst en femtedel om året i de følgende fem år. Skyggekontiene er ikke nedbragt i løbet af 2017, men er ultimo 2017 nedskrevet med en femtedel af saldoen pr. 31.12.2015.

Note 20

Livsforsikringshensættelser	31.12.2017	31.12.2016	31.12.2017	31.12.2016
Livsforsikringsmæssige hensættelser primo	88.224.847	81.044.989	-	-
Fortjenstmargen primo	4.081.937	2.361.431	-	-
Forsikringsmæssige hensættelser i alt primo	92.306.784	83.406.420	-	-
Kollektivt bonuspotentiale primo	-9.550.568	-7.740.279	-	-
Regulering af kollektivt bonuspotentiale primo	36.873	0	-	-
Netto akkumuleret værdiregulering primo	-5.558.423	-4.647.961	-	-
Retrospektive hensættelser primo	77.234.666	71.018.180	-	-
Bruttopræmier	5.708.382	5.513.593	-	-
Tilskrivning af afkast	2.241.841	3.297.353	-	-
Forsikringsydelse	-2.356.290	-2.187.507	-	-
Tilbageholdt PAL vedr. året	404.881	594.886	-	-
Betalt PAL vedr. tidl. år	-594.886	-536.933	-	-
Omkostningstillæg efter tilskrivning af omkostningsbonus	-252.742	-249.380	-	-
Risikogevinst efter tilskrivning af risikobonus	-48.348	-310.825	-	-
Andet	-51.831	95.298	-	-
Retrospektive hensættelser ultimo	82.285.673	77.234.665	-	-

Noter

i tusind kroner

Note 20 • fortsat	Koncernen		Moderselskabet	
	31.12.2017	31.12.2016	31.12.2017	31.12.2016
Livsforsikringshensættelser				
Kollektivt bonuspotentiale ultimo	12.758.707	9.550.568	-	-
Fortjenstmargen ultimo	-4.256.251	-4.081.937	-	-
Brutto akkumuleret værdiregulering ultimo	5.369.763	5.558.423	-	-
<i>Netto akkumuleret værdiregulering ultimo</i>	<i>5.369.763</i>	<i>5.558.423</i>	-	-
<i>Saldo ultimo</i>	<i>96.157.892</i>	<i>88.261.719</i>	-	-
Fordelingen af hensættelser				
Rentegruppe Fleksion				
Garanterede ydelser	208.611	180.988	-	-
Individuelt bonuspotentiale	38.054.866	33.615.261	-	-
Kollektivt bonuspotentiale, rente	5.067.589	3.145.478	-	-
Kollektivt bonuspotentiale, risiko	474.327	526.553	-	-
Kollektivt bonuspotentiale, omkostning	77.370	33.177	-	-
<i>Livsforsikringshensættelser Fleksion i alt</i>	<i>43.882.763</i>	<i>37.501.457</i>	-	-
Fortjenstmargen	3.135.657	2.928.425	-	-
<i>Forsikringsmæssige hensættelser Fleksion i alt</i>	<i>47.018.420</i>	<i>40.429.882</i>	-	-
Rentegruppe Tradition - ugaranterede				
Garanterede ydelser	122.928	291.961	-	-
Individuelt bonuspotentiale	24.644.944	23.257.960	-	-
Kollektivt bonuspotentiale, rente	5.741.745	4.528.569	-	-
Kollektivt bonuspotentiale, risiko	412.797	318.109	-	-
Kollektivt bonuspotentiale, omkostning	35.736	27.621	-	-
<i>Livsforsikringshensættelser Tradition - ugaranterede i alt</i>	<i>30.958.150</i>	<i>28.424.220</i>	-	-
Fortjenstmargen	842.387	864.594	-	-
<i>Forsikringsmæssige hensættelser Tradition - ugaranterede i alt</i>	<i>31.800.537</i>	<i>29.288.814</i>	-	-
Rentegruppe Tradition - garanterede				
Garanterede ydelser	15.754.292	16.478.484	-	-
Kollektivt bonuspotentiale, rente	429.909	390.301	-	-
Kollektivt bonuspotentiale, risiko	36.830	25.152	-	-
Kollektivt bonuspotentiale, omkostning	2.945	3.177	-	-
Risikomargen	62.172	79.854	-	-
<i>Livsforsikringshensættelser Tradition - garanterede i alt</i>	<i>16.286.148</i>	<i>16.976.968</i>	-	-
Fortjenstmargen	186.838	193.421	-	-
<i>Forsikringsmæssige hensættelser Tradition - garanterede i alt</i>	<i>16.472.986</i>	<i>17.170.389</i>	-	-

Noter

i tusind kroner

Note 20 • fortsat	Koncernen		Moderselskabet	
	31.12.2017	31.12.2016	31.12.2017	31.12.2016
Livsforsikringshensættelser				
Rentegruppe PMF				
Garanterede ydelser	4.402.703	4.631.672	-	-
Kollektivt bonuspotentiale, rente	260.970	327.695	-	-
Kollektivt bonuspotentiale, risiko	89.239	81.613	-	-
Kollektivt bonuspotentiale, omkostning	2.746	2.989	-	-
Risikomargen	30.141	31.339	-	-
<i>Livsforsikringshensættelser PMF, i alt</i>	<i>4.785.799</i>	<i>5.075.308</i>		
Fortjenstmargen	91.369	95.497	-	-
<i>Forsikringsmæssige hensættelser PMF, i alt</i>	<i>4.877.168</i>	<i>5.170.805</i>		
Gruppeordninger				
Garanterede ydelser	118.528	143.633	-	-
Kollektivt bonuspotentiale, rente	126.504	140.133	-	-
<i>Gruppeordninger, i alt</i>	<i>245.032</i>	<i>283.766</i>		
Fortjenstmargen	-	-	-	-
<i>Forsikringsmæssige hensættelser gruppeordningerne, i alt</i>	<i>245.032</i>	<i>283.766</i>		
<i>Afkastprocent pr. rentegrupper</i>				
Afkastprocent, rentegruppe Fleksion	8,8%	8,2%	-	-
Afkastprocent, rentegruppe Tradition ugaranterede	7,2%	7,8%	-	-
Afkastprocent, rentegruppe Tradition garanterede	2,6%	6,2%	-	-
Afkastprocent, rentegruppe PMF	0,7%	13,8%	-	-
<i>Bonusgrader pr. rentegrupper</i>				
Bonusgrad, rentegruppe Fleksion	105,2%	100,9%	-	-
Bonusgrad, rentegruppe Tradition ugaranterede	120,2%	116,5%	-	-
Bonusgrad, rentegruppe Tradition garanterede	4,0%	2,7%	-	-
Bonusgrad, rentegruppe PMF	10,4%	10,9%	-	-
Omkostningsresultat i %	0,0%	0,0%	-	-
Omkostningsresultat i kr.	20.633	-1.909	-	-
Kollektivt bonuspotentiale, omkostning i kr.	118.797	66.964	-	-
Risikoresultat i %	0,1%	0,4%	-	-
Risikoresultat i kr.	48.348	310.825	-	-
Kollektivt bonuspotentiale, risiko i kr.	1.013.193	951.427	-	-
Forrentning af kundemidler efter omkostninger før skat	6,6%	6,1%	-	-

Noter

i tusind kroner

Note 21	Koncernen		Moterselskabet	
	31.12.2017	31.12.2016	31.12.2017	31.12.2016
Erstatningshensættelser				
Saldo primo	81.509	77.730		-
Regulering som følge af ny regnskabsbekendtgørelse	0	-312		-
Erstatningshensættelser korrigeret	81.509	77.418		-
Betalt i året vedrørende indeværende år	-171.364	-161.652		-
Betalt i året vedrørende tidligere år	-65.786	-51.055		-
	-237.150	-212.707		
Ændringerstatniger i året vedrørende indeværende år	234.677	218.565		-
Ændringerstatniger i året vedrørende tidligere år	6.240	-2.192		-
Rente- og kursreguleringer	316	425		-
	241.233	216.798		
<i>Erstatningshensættelser ultimo</i>	85.592	81.509		-

Bruttoerstatningshensættelserne er opgjort uden fradrag for værdien af aktiver eller rettigheder, da der ikke er overtaget eller forventes overtaget sådanne.

Note 22	Koncernen		Moterselskabet	
Udskudte skatteaktiver	31.12.2017	31.12.2016	31.12.2017	31.12.2016
Saldo primo	-17.417	-25.958		-
Ændring i hensættelser	29.438	8.541		-
<i>Saldo ultimo</i>	12.021	-17.417		-
Udskudte skatteforpligtelser fordelt på hovedposter:				
Immaterielle aktiver	-32.621	-722.136		-
Materielle aktiver	297	-30		-
Investeringssejendomme	-3.049	-5.298		-
Andre finansielle investeringsaktiver	-5.402	-30.157		-
Fremførbart underskud	51.690	76.904		-
Andet	1.106	1.342		-
<i>I alt</i>	12.021	-17.417		-

Note 23	Koncernen		Moterselskabet	
Anden gæld	31.12.2017	31.12.2016	31.12.2017	31.12.2016
Afledte finansielle instrumenter	2.673.272	4.763.178		-
Øvrig gæld	2.655.459	1.494.339		-
<i>Saldo ultimo</i>	5.328.731	6.257.517		-

Alle gældsposter forfalder indenfor 5 år fra balancetidspunktet.

Noter

i mio. kroner

Note 24

Aktiekapital

Aktiekapitalen er opdelt i nominelt 100 kr. eller multipla heraf.

	Antal	Antal stemmer pr. aktie
A-aktier	250.000	10
B-aktier	2.250.000	1

Koncernen

Moderselskabet

Note 25

Sikkerhedsstillelser, eventualforpligtelser og andre økonomiske forpligtelser

	31.12.2017	31.12.2016	31.12.2017	31.12.2016
Registrerede aktiver stillet til sikkerhed for selskabets hensættelser	102.708	94.466	-	-
Sikkerhedsstillelse for afledte finansielle instrumenter	354	1.657	-	-
Sikkerhedsstillelse i forbindelse med repo forretninger	5.041	3.078	-	-
Uudnyttet tilsagn om investering i ejendomsfonde	3.411	2.650	-	-
Uudnyttet tilsagn om investering i private equity fonde	1.498	2.757	-	-
Uudnyttet tilsagn om investering i infrastruktur fonde	1.715	1.446	-	-
Uudnyttet tilsagn om investering i øvrige fonde	1.094	704	-	-
Uudnyttet tilsagn om investering i lån	31	51	-	-
Udtrædelsesgodtgørelse ved straksopsigelse af aftale med it-leverandør (PenSam Bank)	43.968	36.525	-	-
I forbindelse med deltagelse i clearing er der til sikkerhed deponeret obligationer i Danmarks Nationalbank til en kursværdi på (PenSam Bank)	69.466	67.365	-	-

SKAT har foretaget en gennemgang af PenSam Liv's skattepligtige indkomst for 2009. PenSam Liv er ikke enig i de foretagne korrektioner og har anket afgørelsen. I 2013 og 2014 årsrapporten er der foretaget reguleringer til selskabets udskudte skatteaktiver, ud fra den udvikling skattesagen har taget, og baseret på et bedste skøn for sagens afslutning. Dette skøn er behæftet med usikkerhed, og den endelige afgørelse af sagen kan medføre såvel positive som negative reguleringer til selskabets udskudte skat. Usikkerheden er ikke væsentlig for regnskabsaflæggelsen.

PenSam Holding A/S's sambeskattede selskaber hæfter solidarisk for skat af den sambeskattede indkomst mv. Det samlede beløb fremgår af årsrapporten for PenSam Holding A/S, der er administrationselskab i forhold til sambeskatningen.

PenSam Ejendomme ApS har et vedligeholdelsestilsvaret i henhold til Lov om midlertidig regulering af boligforholdene, §18 på 42 mio. kr. Endvidere er der tinglyst ejerpantebrev på nominelt 1.436 mio. kr.

Selskabet har investeret aktier i Refshaleøen Holding A/S. Selskabet har i den forbindelse forpligtet sig til at købe yderligere 10% af aktierne om 3 år, hvilket forventes at udgøre 129 mio. kr.

Der er indgået aftale med KMD, om outsourcing af den samlede it-drift og udvikling. Aftalen løber frem til september 2023.

Koncernen har ikke påtaget sig kautions-, garanti- eller andre forpligtelser ud over de i regnskabet anførte.

Noter

i tusind kroner

Note 26

Nærtstående parter

Nærtstående parter, som har bestemmende indflydelse er:

- FOA, København V. ejer 10% af aktiekapitalen og har bestemmende indflydelse i selskabet via aktionæroverenskomst.

Nærtstående parter, som har betydelig indflydelse er:

- Pensionskassen PenSam, ejer 90% af aktiekapitalen, men har ikke bestemmende indflydelse i selskabet.
- Bestyrelsesmedlemmer i PenSam Holding A/S. Bestyrelsen fastlægger forretningsmodellen og den overordnede strategi for koncernen.
- Direktionen i PenSam Holding A/S. Direktionen varetager den daglige drift.

Andre nærtstående parter er:

- PenSam Liv forsikringsselskab A/S, er datterselskab.
- PenSam Forsikring A/S, er datterselskab.
- PenSam Bank A/S, er datterselskab.
- PenSam A/S, er datterselskab.

For tilknyttede og associerede virksomheder henvises til note 28.

Der har ikke været andre transaktioner med bestyrelse og direktion end vederlag, jf. note 9

PenSam gruppen anvender PenSam Bank som bankforbindelse i beskedent omfang.

PenSam A/S varetager administrative opgaver for PenSam Holding. I henhold til administrationsaftale afregnes til fastpris opgjort på markedsbaserede vilkår. De administrative opgaver omfatter pensionsadministration, formuforvaltning samt øvrig administration for selskaberne i PenSam gruppen.

Øvrige koncerninterne transaktioner, så som handel med værdipapirer og nogle produktspecifikke aftaler mellem de juridiske enheder sker ligeledes på markedsbaserede vilkår. Eksempelvis leverer PenSam Forsikring forsikringer ved visse kritiske sygdomme til arbejdsmarkedspensionsordningerne i PenSam Liv.

Moderselskabet

Ydelser til fastpris samt mellemværende:

	2017	2016
Indtægter	9.919	12.232
Omkostninger	-16.387	-19.076

Noter

i tusind kroner

Note 27

Afkast til regnskabsmæssig værdi

I skemaet vises afkastprocenter for 2017 fordelt på investeringskategorier.

	Regnskabsmæssig værdi		Afkast i % før pensions- afkastskat og selskabsskat
	Primo	Ultimo	
1. Grunde og bygninger	7.666.074	8.211.068	6,7
2.1 Noterede kapitalandele	24.328.517	33.195.528	11,7
2.2 Unoterede kapitalandele	5.923.055	7.137.238	2,5
2. Kapitalandele i alt	30.251.572	40.332.766	10,0
3.1 Stats- og realkreditobligationer	34.101.883	32.199.159	0,4
3.2 Indeksobligationer	847.176	1.048.986	1,5
3.3 Kreditobligationer og emerging markets obligationer	21.627.098	20.845.622	-0,3
3.4 Udlån m.v.	1.407.096	798.816	-20,3
3. Obligationer og udlån i alt	57.983.253	54.892.583	-0,3
4. Dattervirksomheder	0	0	-
5. Øvrige investeringsaktiver	-1.457.207	401.650	-
6. Afledte finansielle instrumenter til sikring af aktiver og forpligtelser	1.323.373	953.139	-

De viste afkast i procent er for de enkelte aktivtyper beregnet som et tidsvægtet afkast. Værdien af valutaafdækningsinstrumenter indgår i pkt. 5.

Der beregnes ikke tidsvægtet afkast for 'Øvrige finansielle investeringsaktiver' og 'Afledte finansielle instrumenter til sikring af nettoændringer af aktiver og forpligtelser', da en sådan beregning for disse aktivklasser ikke er mulig.

Værdien af unoterede investeringer udgør ca. 19% af investeringsaktiverne.

Noter

Note 28

Associerede og tilknyttede virksomheder

	PenSam Holding's andel af selskabskapital i procent	Virksomhedens egenkapital i t. kr.	Virksomhedens resultat i t. kr.	Retsform	Hjemsted	Aktivitet
Koncernen, Kaptitalandele i associerede virksomheder						
Skjoldenæsholm Skovbrug under likvidation	50,00	15.986	2.004	ApS	Ringsted	Skovdrift
Skovselskabet Skov-Sam II	64,21	10.364	314	ApS	Furesø	Skovdrift
Irish Forestry Investment Holding	33,33	44.593	-568	A/S	København	Skovdrift
Komplementarselskabet af 31. august 2006	25,00	99	-16	ApS	Furesø	Komplementar
Ejendomsselskabet af 31. august 2006	25,00	1.292.700	176.000	P/S	København	Byggeri
Carlsberg Byen	22,51	3.146.000	124.366	P/S	København	Byggeri
Koncernen, Kapitalandele i tilknyttede virksomheder						
PenSam Liv Forsikringsaktieselskab	100,00	1.385.785	63.881	A/S	Furesø	Livsforsikring
PenSam Bank	100,00	254.306	3.843	A/S	Furesø	Bank
PenSam Forsikring	100,00	128.812	-5.620	A/S	Furesø	Skadesforsikring
PenSam	100,00	281.102	-122.036	A/S	Furesø	Administration
Kapitalforeningen PenSam Invest	89,56	53.926.521	2.783.521	Forening	København	Investering
PenSam Erhvervsjendomme	100,00	1.526.615	99.557	ApS	Furesø	Udlejning
PenSam Ejendomme	64,32	2.053.161	147.332	ApS	Furesø	Udlejning
Komplementarselskabet PenCo	75,00	124	-15	ApS	København	Komplementar
PenCo	75,00	233.853	-923	P/S	København	Byggeri
Komplementarselskabet Tegholmen Holding	50,01	37	-5	ApS	København	Komplementar
Tegholmen Holding	50,01	212.145	122.823	P/S	København	Holding
Komplementarselskabet Kampmannsgaard	50,01	50	0	ApS	København	Komplementar
Kampmannsgaard	50,01	222.480	75	P/S	København	Byggeri
Komplementarselskabet Sofiendal Enge Hasseris	100,00	41	-9	ApS	Furesø	Komplementar
Sofiendal Enge Hasseris	100,00	255.458	-41	P/S	Furesø	Byggeri
Komplementarselskabet Peter Bangs Vej	100,00	37	-13	ApS	Furesø	Komplementar
Peter Bangs Vej	100,00	197.066	21.568	P/S	Furesø	Udlejning
Komplementarselskabet af 1. juni 2017	100,00	47	-3	ApS	Furesø	Komplementar
Ejedomsinvesteringselskabet af 1. juni 2017	100,00	468	-32	P/S	Furesø	Byggeri
Projektselskabet Marmorbyen Komplementar	50,01	64	-22	ApS	København	Komplementar

I PenSam gruppen skifter ejerandelen løbende i de tilknyttede og associerede virksomheder, derfor kan ejerandele og resultater ikke direkte afstemmes til resultatopgørelsen.

Noter

i tusind kroner

Note 29

Følsomhedsoplysninger

	Maksimum påvirkning af egenkapitalen
Rentestigning 0,7 pct. point	-37.468
Rentefald 0,7 pct. point	40.230
Aktiekursfald på 12 pct.	-12.293
Ejendomsprisfald på 8 pct.	0
Valutakursrisiko (VAR 99,5 pct.)	-681
Tab på modpart 8 pct.	-7.742

Påvirkning af egenkapitalen til opgørelsen af følsomhedsnoten er opgjort før skat og PAL.

Negativt fortegn dækker over en reduktion af det pågældende regnskabstal.

Skemaet er udarbejdet i overensstemmelse med Finanstilsynets vejledning for indberetninger om risikoscenarier.

Noter

Note 30

Risikooplysninger

Risikostyring i PenSam Holding koncernen skal sikre, at der aktivt tages stilling til, hvilke risici koncernen vil påtage sig, og hvordan de væsentligste risici håndteres. Risikostyring og accept af risici skal ses under hensyntagen til koncernens fastsatte forretningsmodel, strategiske målsætninger samt den kapital, der er til rådighed.

Bestyrelsen i PenSam Holding har vedtaget en overordnet risikostyringspolitik, der fastlægger det ønskede risikoniveau og tilsikrer en ensartet risikostyring i koncernen. Selskabet har en ALM Investeringskomité, hvor en de primære opgaver består af overvågning af risici, vurdering og sikring af en velfungerende risikostyringsproces og evaluering af de enkelte selskabers kapital- og solvenssituation.

De væsentligste risici i koncernen vedrører finansielle risici, forsikringsmæssige risici samt operationelle risici.

Finansielle risici

Finansielle risici består primært af markeds- og modpartsrisici og er primært relateret til tab på investeringsaktiver. Markedsrisici omfatter renterisici, aktierisici, ejendomsrisici, valutarisici samt kreditspændrisici. Det er primært investeringsaktiviteten i datterselskaberne, der medfører finansielle risici i koncernen.

Styring af de finansielle risici tager udgangspunkt i risikostyringspolitikken og investeringspolitikken samt de tilhørende retningslinjer.

Politikker og retningslinjer fastsætter blandt andet krav til sammensætning af investeringerne, anvendelse af benchmark mv. Investeringerne sammensættes, så risikoen i investeringsporteføljen spredes, så der ikke er for stor afhængighed af en enkelt aktivklasse eller et enkelt aktiv.

Bestyrelsen har endvidere fastlagt et risikobudget for markeds- og modpartsrisici, som risikoforbruget skal holdes inden for. Der afrapporteres til bestyrelsen ved eventuelle rammeoverskridelser. Der er ligeledes løbende afrapportering på afkast.

Politikker og retningslinjer fastsætter også rammer for modpartsrisici for at sikre en passende bonitet og spredning på modpartsrisici.

Forsikringsmæssige risici

Forsikringsmæssige risici omfatter primært invaliditets- og levetidsrisiko i PenSam Liv. En væsentlig risiko i koncernen er relateret til usikkerheden i kundernes levetid. Koncernens pensionskunder har livsvarige alderspensioner, som kan medføre gevinster eller tab såfremt de forventede og faktiske levetider afviger.

Koncernen forholder sig som minimum årligt til udviklingen i kundernes levetid. Ved stigende levetid foretages der yderligere hensættelser til at dække de fremtidige forpligtigelser. Der sker endvidere en revurdering af de forventninger om kundernes levetid, som indgår i koncernens prognoseberegninger. Dette for at sikre at kunderne har et godt grundlag for at vurdere deres økonomiske forhold ved pensionering.

Operationelle risici

Operationelle risici er defineret som tab som følge af uhensigtsmæssige eller mangelfulde interne procedurer, menneskelige fejl og systemmæssige fejl eller som følge af eksterne begivenheder, herunder juridiske risici.

Operationelle risici opstår således som følge af fejl eller mangler i processer eller som følge af udefrakommende forhold, som medfører økonomiske tab eller tab af omdømme. Koncernen har, for at reducere risikoen for tab som følge af operationelle risici, sikret sig, at der er implementeret forretningsgange og udført relevante kontroller.

Følsomhedsoplysninger

Følsomhedsberegninger er anført i note 29 til årsrapporten. Følsomhedsberegningerne viser påvirkningen på egenkapitalen ved fald og stigninger i for eksempel rente eller aktiekurser.

PenSam Holding A/S
Jørgen Knudsens Vej 2
3520 Farum
Telefon 44 39 39 39
pensam@pensam.dk
www.pensam.dk

CVR-nr. 12 62 95 32
Hjemsted Farum

